XXIV. évfolyam. Veszprém, 1916. május 22. 21. szám.

VESZPRÉMI HIRLAP

POLITIKAI HETILAP.

AZ EGYHÁZMEGYEI IRODA HIVATALOS KÖZLÖNYE ÉS EGYHÁZMEGYEI HIVATALOS TANÜGYI KÖZLÖNY.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési ár: Egész évre 12 kor., félévre 6 kor., negyedévre 3 kor. (Tanitóknak egy évre 8 kor.) Egyes szám ára 24 fillér.
Hirdetések ára: Egész oldal 32 kor., féloldal 16 kor. stb.

Felelős szerkesztő:
Hoss József dr.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Veszprém, Egyházmegyei Nyomda. (Telefon: 61.)
Előfizetéseket elfogad és hirdetéseket felvesz: a kiadóhivatal.
A lap szellemi részét illető közlemények a szerkesztőséghez intézendők

Ünnepi megnyitó,

melyet Bibornok Megyéspüspök Ur Ő Eminenciája 1916. május 21-én a D. K. E. jubiláris közgyülésén tartott.

Tisztelt Nagygyülés!

A Dunántuli Közművelődési Egyesület jubilaris díszülését tartjuk ma, oly egyesületét, mely egyike az országot behálózó, hasonirányu társulatoknak, s mint ilyen talán a legerősebbik is.

Tehát „kulturünnepélyt“ ülünk.

Ha igy van talán illő és alkalomszerü, hogy kissé arról is szóljunk, hogy voltaképen mi az: „kultura“?...

„Kultura“ — egyike azon szavaknak, melyek alatt sokat, de ha tetszik, semmitsem is érthetünk; — egyike azon szavaknak, talán jobban mondva: szóknak, mint például: haladás, felvilágosodottság, civilizáció, humanitas, műveltség stb. stb. melyek naponta s mindenütt közszájon forognak, de melyek épen ezért mindig ama veszélyben forognak, hogy jelentőség nélküli ürességek niveaujára sülyedjenek, melyekkel játszani könnyü és divatos, de melyek sokaknak szerencséjére, nem teszik okvetlenül szükségessé, hogy aki azokkal dobálódzik, ugyanakkor gondoljon is valamit.

Maradjunk tehát a „kultura“ szónál, és keressük, a mai alkalomnak megfelelőleg, és amennyiben az időnk rövidsége engedi: mi annak fogalma? mi célja? s mik az eszközök, melyek az emberi alakulásokat: a nemzeteket és államokat kulturképesekké teszik és ugyanannak a kulturának mindinkábbi igazi haladását biztositani látszanak.

E kérdések terén kutatva, mindjárt kezdetben sajnosan tapasztaljuk, hogy — a tömegtől eltekintve — hogy, mondom, az azokkal komolyan foglalkozó elmék a kételyek és ellenmondások époly tömkelegében forgolódnak, mint aminőt — a katholikus theológiát és a mathematikát kivéve, a tudománynak akárhány terén szemléljünk, talán csak abban az egyben értvén egyet, hogy minden nemzetnek, ha állammá akar és tud alakulni, szüksége van bizonyos, nemzeti jellegének megfelelő kulturára, melyet szerezni és ápolni joga és kötelessége, — de miben álljon ez, s mik a megfelelő vezető utak, arra nézve a mai napig sem a vallástól elvonatkozó bölcsészet, sem annak válfaja: a szociális tudomány tisztába jönni nem tudott.

Hogy a különféle irányzatok- és árnyalatokból csak egyet emeljek ki: — az u. n. *socialeudaemonismus*, melynek legrégibb hirdetőit Angolországban kereshetjük, de melynek jellegét, épen őket követve, Lecomte eme szóban vélte összefoglalhatni: „Vivre pour autrui“, a kulturának végső célját, az egyénnek végső célját az egyénnek feltétlen alávetésében, az u. n. közjó alá vélte feltalálni, mi által, elmélete szerint: a legnagyobb többség tagjainak legnagyobb jólléte éretnék el, mint ami a kulturának inditéka, de célja is, — de ennél a „legnagyobb többség“-nél mindig, tagadhatatlanul még sokkal nagyobb a kisebbség, mely nem boldogul; mi lesz ebből?... Természetes, hogy akik a hatalom és annak járulékainak, valamint a milliárdoknak birtokában vannak, ezt a világot a lehető legjobbnak hirdetik és dicsőitik, csakhogy milliók és milliók másképen okoskodnak...

Megszámlálhatatlanok a tudósoknak, — kik közül, mint ismeretesebbek közül csak Paulsen, Ihering, Wundt vagy Hartmannt akarom emliteni, — a szinvegyület mindennemü árnyalataiban játszadozó elméletei, melyeknek közös alapeszméje: az egyénnek az állitólagos közjóval szembeni megsemmisülése, mely eszme az utóbbit, Hartmannt egyenesen arra készti, hogy épen *pessimistikus* rendszere szempontjából elfogadná a socialeudaemonismust, mert az szerint ama folytonos küzdelmében, a lehető legjobbat előteremteni, az emberi nemnek utóvégre is azon meggyőződésre kell jutnia, hogy mindez csak meddő egy erőlködés, melynek vége csak az összességnek szétbomlása lehet, ami pedig, hasonlóan az indusok Nirvanajához, szerinte az a legfőbb boldogság, melyet a „kulturá“-tól várhatunk.

Ha ez igy lenne, ha Hartmann és azoknak tanai, akiknek vállain áll, s akiknek rendszereit összegezte, igazuk lenne, akkor sohase hangoztassuk e szót: „kultura!“, mert igy felfogva azt, az emberi nemnek legborzasztóbb önámitása lenne; — és majdnem félő, hogy Hartmannak tulzásai még utóvégre valóra válnak, mert az a véghetetlen züllés, melyet a „kultura“ cégére alatt manap annyira erőlködő ujkori szociológia egy nemének irodalmi és társadalmi téren előidéznie sikerült, utóvégre is okvetlenül ilyen „Nirvana“-félébe döntené a nagy könnyen nagyhangu frázisok után induló s ekként félrevezetett népet.

De talán már ideje is lenne, hogy ennyi tagadás után a magam pozitiv nézetéről is tegyek vallomást, mit értek én a „kultura“ alatt, bár meg vagyok győződve, hogy ez tisztelt hallgatóimat aligha érdekli; hanem magam iránti kötelességnek tartom ezt tenni, mert ez által azt szeretném kifejezésre juttatni, mit kell *vallás-erkölcsi* szempontból e szó alatt érteni: „kultura“?

Utmutatóul mindenek előtt a szónak etymologiája, származása szolgálhat, amennyiben e szó: „cultura“ a latin „colere“ igétől származik, melynek legelső jelentése az anyaföldnek megművelése és ápolása, mely fonalat tovább füzve, odáig jutunk, hogy lépésről-lépésre és mindig fölfelé haladva, azt mondhatjuk: a „cultura“, időrendben legelső célja és eredménye a természet meghóditása és az emberi elmének, észnek és erőnek a feletti uralma, mely

Lapunk mai száma 12 oldal.

azonban csak munka, szellemi és anyagi munka árán szerezhető meg.

Szellemi és anyagi munka árán, mondom, mert amaz emennek szülöttje, mert a törekvés: a természetet uralni, évezredes küzdelmek utján gyakorolta, élesité a halandó elmebeli tehetségeit és képessé tevé érvényesülnie azáltal, hogy megnyugvás nélkül haladva, mindinkább igazolja Göthének ama mély értelmü mondását, hogy a kulturát csak ugy birhatjuk és tarthatjuk fenn, ha folytonosan, ernyedetlen buzgósággal keressük.

Természetes, hogy ekként, mint mondom, folytonosan haladva, amint ez a kultura külterjileg öregbedik, működésének fajai is mindinkább szétágaznak; — a nyers természet kezdetleges meghóditása ujabb és ujabb kisérletekre, és ezeknek révén további és ujabb eszközök és módok keresésére kényszeriti a kutató és fáradozó elmét, minek eddigi eredménye az elmélet és gyakorlat terén oly anyagi kultura képében áll ma előttünk, melyről hajlandók lennénk, azt hinni, hogy netovábbját már is elérte.

Azonban ez az anyagi, csak a gyakorlati életet felkaroló kultura, csak lépcső egy magasabb fokra, midőn az ész már nem csak azt keresi, ami kézzel fogható s ami anyagi existentiáját közvetlenül biztositja, talán kellemessé is teszi, hanem most már oda is fordul, ahol az elvont igazságot, az eszményi jót és szépet találja, ahol az a tudás, az a tudomány honol, melyet immár csak a maga kedvéért müvelve, az ész, a lélek és a sziv megnemesül, és mint a valódi *humanismus* napszámosa és előharcosa, a nemcsak testből hanem lélekből alkotott ember, a „*homo*" számára e névre méltó erkölcsi létet megalapoz és fejleszt; mert a helyesen felfogott tudományból, az igazi tudásból származik az *erkölcs* fogalma, mely a családban és az ebből keletkezett államban az egyénnek nemkülönben, mind az összességnek létezhetését és folytonos tökélyesbitését lehetővé teszi és biztositja; mert az erkölcs fogalmából keletkezik a jogeszme, ez pedig minden rendezett állami létnek alapja és erős vára, mert az erkölcsnek fogalma el nem választható a *vallás* fogalmától, mely amannak kutforrása, s örökké éltető tanitója és irányitója még a tisztán aesthetikailag szépnek terén is.

Ekként logikai egymásutánban rendezve az emberi szellemnek idők folyásában legördülő haladásának egyes tényezőit, mint azoknak összege és végeredménye az áll előttünk, amit a „civilisatio" szépen hangzó és nemes tartalmat magában rejtő szava alatt értünk; ez a civilizatio az, a miért az emberi nem s abban minden egyes faj, nép és nemzet, mindegyik saját geniusa szerint, évezredek óta fárad és küzd, hol elbukva, hol ismét hanyatlásából felemelkedve és ujból diadalmaskodva; ez az az igazi civilizatio, az igazi polgárosodás, az igaz humanismus, az igazi kultura, melynek szolgálatába egyletünk is szegődött, kit épezért eme nevezetes alkalommal, midőn fennállásának negyedszázados évfordulatát üli, e helyről én is ismételten tisztelettel és lelkesen üdvözlök, midőn a jubiláris nagygyülés elnökségét Ő Méltóságának átadom.

HIVATALOS RÉSZ.

Investitura. *Somlyai* Ambrus, városlődi lelkész f. évi május hó 17-én plébániájára szabályszerüen investiáltatott.

Dispositio. *Major* György, keszthelyi hitoktató a beteg *szentgyörgyvári* plébános kisegitésére rendeltetett.

Egressich Vince Vörsről, hol ideiglenes kisegitő volt, előbbi állomáshelyére, Tótszentpálra visszahelyeztetett.

A D. K. E. diszgyülése.

Ősi városunk szép ünnepnap emlékét jegyezheti föl történetkönyvébe. Szin pompázott, élet lüktetett ez ünnepies képben. Jellemezte külső ékesség: disz, öröm, lendület; — és belső tartalom: lélekgazdagitó eszmék rajzása, ihletett ajkakról folyó ékes beszédeknek szárnyalása. Ragyogás és melegség foglalta fényes keretbe termékenyitő gondolatok tanulságát s városunk lelkes közönségének tiszteletadó érdeklődésében megértés, megbecsülés fejeződött ki a közművelődés nagy s nemes céljai iránt.

Bölcsességben csillogó s tudásban gazdag elméknek tanitásából s forró szivek érzéséből áradt felénk a magyar kulturának, ennek az igézetes szellemi hatalomnak szeretete. Éreztük delejes hatását, energiaforrást fakasztó villanyütését a varázslatos erőnek, mely egységes nemzetté forraszt, összhangzatos érzésre, szellemi s gazdasági erőkifejtésre képesit.

Egy országrésznek, a gyönyörü Dunántulnak figyelme szállott e napon a bérces Bakony hüvös harmatában fürdő s a Balaton langyos szellőjében törülköző réges-régi városkába, ahol már évszázadok előtt erős vára épült a hitnek s a magyarságnak, az erkölcsnek s a tudománynak és ezek életfakasztó munkája nyomán a kulturának.

A Dunántul közművelődési nagy egyesületének vasárnapi negyedszázados emléknünnepe volt a figyelem serkentője, irányitója, mert e jubiláris közgyülés keretéből a jelennek s a jövőnek utjait jelölve, ragyogó fénynyel emelkedett ki a mind szélesebb körben s több és több lelki mélységben hóditó magyar kulturának világitó tornya.

Ha valahová, leginkább ide, Veszprémbe illett ez a szinpompás eleven kép: az élő gondolatközlés, a tudás s az irásművészet fejedelmeinek hódolása az immár uj ezredév vetése alá szántó nemzeti kultura hatalma előtt. Ide illett ez a tündöklő s példázó kép ebbe az ősi városba, ahol az egyház szép szavu költője szerint minden kő drágakő: honfiak vérétől ázva; minden fü illatos fü: erős magyar csontok sarja; minden nyom hősök nyoma: lelkök ragyog a porszemen. Ahol századok óta él s munkál a hit s a honszeretet: egymás keblére hajolva...

Ez a hely, a mi helyünk, a vallásos és hazafias szellemnek s a belőlük sarjadzó kulturának erős vára. Ez a kultura — mint bibornok-püspökünk ékes szózatában hangoztatta — már nemcsak az anyagi exisztencia közvetlen biztositója, hanem beleolvadt az igazság, az eszményi jóság és szépség összhangjába, — „amelyben tudás és tudomány honol; amelyben az ész, a lélek, a sziv megnemesül; amely a „homo" számára erkölcsi létet alapoz es fejleszt".

A lezajlott közgyülésnek is bensőséget, ihlettséget, eszméinek magasztosságot kölcsönözött a hitnek, erkölcsnek s kulturának egybeillesztett bokrétája — átövezve a hazaszeretet nemzeti pántlikájával. Ragyogó szemek, gyulladozó piros arcok bizonyitották, hogy az igazi magyar lélek és sziv — mint a májusi élet a termékenyitő esőt — az ilyen kulturát szomjuhozza s amikor az ilyen értékü s szellemü magyar nemzeti kulturáért eseng, fohásza igazi bensőséggel száll a Magasságbelihez, mondván: „Hallgasd meg Uram könyörgésünket!..."

*

Városunk teljes diszben, lelkes szivvel várta s fogadta a D. K. E. vezéreit s diszes kiséretét. Közülök *Apponyi* Albert gróf, *Berzeviczy* Albert s *Rákosi* Jenő, bibornok püspökünk, *Ilosvay* államtitkár pedig dr. *Rédey* Gyula c. püspök vendégei voltak. Városunk majd minden előkelősége szives vendéglátója volt egy-egy vidéki notabilitásnak. A rendezőség élén dr. *Óvári* Ferenc s dr. *Komjáthy* László buzgó, figyelmes utánjárással intézték a fogadás s az egész ünnepség előkészületeit.

Vendégeink szombat délután a balatonparti vasuton, Balatonalmádin át érkeztek. Vármegyénk képviseletében dr. *Véghely* Kálmán alalispán jelent meg a fogadáson. A Balatonalmádi-fürdő állomásán, élén dr. Óvári Ferenccel, nagy közönség várta az érkezőket. Ott voltak Keszthely küldöttei is s Balatonalmádi egész intelligenciája.

A vendégek a tiszteletadásra megjelentek lelkes éljenzése közben szálltak ki külön kocsijukból. A pályaudvaron dr. *Óvári* Ferenc igy üdvözölte őket:

Méltóságos Elnök Ur! Tisztelt Uraim!

Nagy és igaz örömmel üdvözlöm a Dunántuli Közművelődési Egyesület itt megjelent mélyen tisztelt tagjait, a kormány kiküldötteit és főképen Apponyi és Berzeviczi őnagyméltóságaikat, kik egyéniségük sulyával jöttek ide, jelentőssé tenni a mi nagy ünnepünket.

Ennek a nemzedéknek örök dicsősége lesz, hogy megalkotta a Dunántuli Közművelődési Egyesületet, melyet mint a magyar nemzeti állam egyik erős várát fogjuk átadni a későbbi nemzedéknek.

Köszöntjük Méltóságodat, e vár hős és nagy parancsnokát.

Hozta Isten kedves mindnyájukat szerény körünkbe, Veszprém város kies kiránduló helyére, Balatonalmádiba, s e két óra alatt, mit nálunk, velünk tölteni kénytelenek, érezzék jól magukat. A magyar kultura műveit fogjuk bemutathatni. Isten hozta!

A vendégek közül *Apponyi* Albert gróf s *Berzeviczy* Albert püspöki fogaton Veszprémbe hajtatott, a többiek pedig *Óvári* Ferenc kalauzolásával s a fogadóbizottság kiséretében megtekintették Almádiban a parkot, a szobrokat s a strandon ma, sajnos, vizben uszó rózsaligetet. Séta után Óvári Ferenc a Hattyu-vendéglőben teritett gazdag uzsonnára hivta meg a vidéki s helybeli vendégeket. Ezért is, a szivélyes fogadásért *Rákosi* Jenő csillogóan elmés beszédben dr. Óvári Ferenc éltetésével mondott köszönetet.

A veszprémi pályaudvaron s környékén is sokan várták a város illusztris vendégeit, akiket dr. *Komjáthy* László polgármester fogadott és üdvözölt s akik a rendelkezésükre bocsájtott fogatokon hajtattak szállásaikra.

*

Tizenegy órára a közönség zsufolásig megtöltötte a gyönyörü szinházi termet. A beragyogó májusi napfény méltó keretbe foglalta a bájos képet, melynek szines összhangjában szépséges hölgykoszoru pompázott. A bevonuló elnökséget s diszes kiséretét meleg taps fogadta. A bibornok védő-elnök körül ültek:

Gr. *Apponyi* Albert, dr. *Berzeviczy* Albert és br. *Fiáth* Pál v. b. t. tanácsosok, *Rákosi* Jenő főrendiházi tag, a D. K. E. elnökén kivül a miniszterelnök és kultuszminiszter képviseletében dr. *Ilosvay* Lajos államtitkár, *Hunkár* Dénes főispán a belügyminiszter, *Zsedényi* Béla min. tan. a földmivelésügyi, dr. *Melickár* Kálmán min. tanácsos a honvédelmi, *Fekete* József iparoktatási főigazgató a

keresk. miniszter, *Juraszek* János törvszéki elnök az igazságügyminiszter és *Horváth* Iván pénzügyigazg. a pénzügyminiszter képviseletében, továbbá dr. *Bosnyák* Zoltán belügyminiszteri államtitkár, dr. *Békefi* Remig zirczi apát, dr. *Rédey* Gyula nagyprépost, gr. *Széchenyi* Viktor Fehérmegye főispánja, szentlászlói *Varga* Gábor udv. tanácsos, dr. *Óvári* Ferenc, dr. *Antal* Géza, *Eitner* Zsigmond, *Koller* Tivadar orsz. képviselők; a keszthelyi küldöttséget dr. *Dunst* Ferenc hahóti apát vezette, tagjai voltak dr. *Illés* Ignác főtörzsorvos, dr. *Berkes* Ottó főgimnáziumi igazgató; a veszprémi katonai állomásparancsnokság részéről *Weidner-Diesel* Ernő alezredes és *Nagy* László őrnagy, *Véghely* Kálmán Veszprém megye, *Szücs* Jenő Fehér megye alispánja, dr. *Sadra* Gyula polgármester (Székesfehérvár), az Orsz. Közmű̈v. Tanács megbizásából dr. *Árkay* Kálmán alelnök, a Muzeumok és Könyvtárak Orsz. Tanácsa részéről dr. *Gulyás* Pál egyetemi tanár, a F. M. K. E. képviseletében *Clair* Vilmos főtitkár, az Orsz. Magyar Gazd. Egyesület képviseletében *Osztroluczky* Miklós főispán, az aradi Kölcsey Egyesület részéről *Fényes* Dezső, a Petőfi Társaság nevében *Lőrinczy* György kir. tan., tanfelügyelő, a Vasvármegyei Kulturegyesület képviseletében *Herbst* Géza alispán, *Kiskos* István polgármester és dr. *Ujváry* Ede h. polgármester, a Miskolczi Közművelődési Egyesület megbizásából *Balogh* Bertalan elnök, a soproni Frankenburg kör részéről dr. *Östör* József elnök és *Mészáros* Sándor alelnök, a Somogymegyei Közművelődési Egyesület küldöttségében résztvettek: dr. *Piszár* Antal, dr. *Herczog* Manó dr. *Csonka* Ede ügyvédek és dr. *Andorka* Elek főügyész, továbbá *Szabó* kir. tanf. (Győr), a Veszprémmegyei Muzeum Egyesület képviseletében *Laczkó* Dezső főgimn. igazg., az Orsz. Magyar Iskolaegyesület megbizásából *Almály* Géza udvari tanácsos és dr. *Szundy* Károly igazgató, a Székesfehérvári Vörösmarty kör megbizásából dr. *Vértesy* József elnök, Győr város részéről dr. *Angyal* Armand főkapitány és *Veöreös* Boldizsár győri árvaszéki elnök, továbbá *Kránitz* Kálmán felsz. püspök, dr. *Simon* György, *Ádám* Iván, *Néger* Ágoston dr. *Molnár* Dénes, *Rosos* István és dr. *Rada* István kanonokok, dr. *Vadnay* Szilárd és dr. *Cseresnyés* József főorvosok, Huszti *Csike* József (Sarkad), *Szenes* István ref. lelkész (Papkeszi), dr. *Komor* Gyula iró (Budapest), *Nagy* Samu, dr. *Schiller* József, *Goldstein* Mór (Budapest), *Láng* János, *Halmi* Nándor gazd. felügyelő, *Fejér* István igazgató, *Goldstein* Henrik (Nyitra) stb. stb. és mint előadó, *Fodor* Oszkár kir. tanácsos, főtitkár.

A vendégek felé száló közérdeklődést csakhamar mélységes csend s figyelem váltotta föl bibornok-püspök urunknak, mint a jubiláris ünnepség védőjének vezető helyünkön közölt, nagy szellemi távlatokat átfogó tudásból eredt, mély tartalmu s a kultura jelentőségét a maga igaz valóságában megvilágító szép beszédének meghallgatására.

A beszédet, melyre a következő szónok, *Rákosi* Jenő nagy tetszés között jegyezte meg, hogy „filozófiai mélység, filozófiai vizsgálat az emberi szeretet melegével ölelkezett benne" — őszinte, hálás tapsra ragadta a nagy ünnepi közönséget.

Ezután *Rákosi* Jenő mondotta el szép gondolatokból füzött, szines képekben gazdag megnyitó beszédét. Bevezetésül megköszönte bibornok urunk kegyességét, hogy a jubiláris gyülés védőségét elvállalta. Díszt, fényt, országos jelentőséget adott ezzel a szép ünnepélynek.

Ezután köszönetet mondott polgármesterünk meghivásáért, Veszprém város szivélyes vendéglátásáért s egyenkint s összesen a kormány, a miniszterek, társegyesületek s intézetek képviselőinek megjelenéséért. A megnyitó beszédben ezután ezt a kedves, megkapó jellemzést ragyogtatta előttünk Dunántulról:

A Dunántuli Közművelődési Egyesület természetesen e szép nagy hazában szükebb hazájának ismeri a Dunántult; a magyar kereszténység megalapitásának ugyszólván vámterületét, a magyar kulturának ugyszólván ős hazáját, mert itt született, itt kezdett virágozni és innen terjedt el tovább Magyarországon. Ez a Dunántul, ha egyben-másban nem is vetekedhetik más országrészekkel, egészben véve a legérdekesebb, a legvonzóbb, a legszebb, a legkedvesebb országrészek közé tartozik Magyarországon. Méltóztassanak egy tekintetet vetni reá, és konstatálni fogják, hogy topográfiai, geográfiai szempontból nincsenek semmiféle szertelenségei, nincsenek égbenyuló hegyei, nincsenek óriási kiterjedésű síkságai, hanem vannak hegyei, völgyei, lankás részei és ahol épenséggel geologice kissé megerőltette magát, hozott létre olyan szolitéreket, mint Badacsony hegye, Somló hegye, a sági hegyek, amelyek különlegességek a maguk nemében, de egészben véve rendes normális, harmónikus alkotás benyomását teszi, amely ahol az égbe nem nyulik, sehol a pokolba nem ütközik, hanem éli gyönyörű, egyenletes világát a maga természeti életében. A klimája e szép országrésznek hasonlatos ehhez a konstrukciójához, amelyet természete mutat. Itt nincsenek oly termések, amelyek uzsorakamatot fizetnének kevés dolog után a gazdának; itt verejtékes munkával meg kell dolgozni minden rögöt, meg kell dolgozni minden szem gabonáért, minden szem szőlőért, de aki megdolgozza a maga földjét, annak ez a föld szeretettel és hálával fizet. Nincs ugy, mint más földrészeken, hogy itt a szárazság pusztitó járvány lenne, hogy abnormis időjárások tönkretegyék a terméseket; itt évről-évre jobb vagy kevésbé jó, rossz, vagy kevésbé rossz termések vannak, de inség, szerencsétlenség, óriási csapás még oly esztendőkben sincs, mint amilyen volt — lesznek, akik rá emlékeznek — az 1863-iki aszály, amikor a magyar Alföldön megetették a háztetőket az állattal, mert nem volt mit adni nekik. Ilyen itt nem létezik. Ez az országrész megadja a maga becsületes termését a becsületes munkának, mert tisztelt Hölgyeim és Uraim nem a Kánaán földje voltakép az emberiség igéretföldje, csak kis népnek volt ez kecsegtető célja, az emberiség földje Paflagónia, az az országrész érdemli meg ezt a nevet. Mint a Nilus nagy termékenysége és az Indiák kimerithetetlen kincses tárházai együtt jártak a rabszolgasággal és tudatlansággal. Ellenben a kis Görögország, amelyben Paflagónia fekszik, ahol dolgozni kellett és verejtékezni, az ébresztett kulturát, ott támadt az emberiség szabadságának legszebb formája annak idején. Ez a Dunántul is olyan, mert amilyen a geográfiája és topográfiája, amilyen a klimája, olyan az embermése is ennek az országrésznek.

Ezt az embertipust jellemezvén, nagy megbecsüléssel szólt a „magyar parasztról", a mi értékes, fenntartó munkaerőnkről s a klasszikus műveltségben, sokoldalusságban s tudásban hajdan oly magasan kivált táblabirákról, mint a magyarságnak sehol másutt fel nem található, igazán a magyar faj lelkéből testesült két eredeti, a magyarság ezeréves evoluciójában létrehozott csodálatos dologról. Beszédének gerince a D. K. E. alkotójának, *Széll* Kálmánnak, ennek az igazi táblabiró-tipusnak jellemzése s nagy érdemeinek, kiválóságának méltatása volt. Szép beszédét reá vonatkoztatva, a következő megkapó hasonlattal zárta be:

Amikor tegnap a vasutról ide bejöttünk a városba, nekem feltünt, hogy az esthajnalcsillagot soha oly ragyogásban, oly fényben, oly pompában nem láttam, mint itt Veszprém felett, amint bejöttem. Nekem ugy rémlett, hogy nem esthajnalcsillag az, de egy transcendentális szem, amely reánk néz és azt mondtam magamban: *Széll* Kálmán szeme az, az ragyog e város felett és kivánom, hogy ragyogjon tovább, töltsön el minket kellő energiával, férfias munkakedvvel és férfias munkaképességgel. Ezt kivánom az egyesületnek és kérem a veszprémieket, erősitsék meg szivüket, elméjüket, hogy e végső szavaim legalább bevonuljanak gondolatvilágukba, és megtermékenyitsék elméjüket és szivüket.

A közgyülés ezután elhatározta, hogy a következő üdvözlő táviratot küldi a királynak:

A Dunántuli Közművelődési Egyesület, mint Veszprém város vendége, Ő Eminenciája *Hornig* Károly biboros püspök ur védnöksége alatt, a városban tartván jubiláris közgyülését, melyre összesereglettek az országos kormány- és közhatóságok képviselői és az országos társadalom és közintézmények kitünőségei: Ő Felségének dicsőségesen uralkodó I. Ferencz József király trónja elé legalázatosabb jobbágyi hódolatát teszi le. Boldog, hogy oly órában dicsőitheti Ő Felsége nevét, amikor vitéz és győzhetetlennek bizonyult hadai Ő Felsége és hű magyar nemzete élnok és számos ellenségeitől a trónt, a hazát és a békéjét hosszu időre biztositották. Isten áldása és dicsősége övezze apostoli királyunk szent fejét. A D. K. E. jubiláris közgyülése nevében és megbizásából *Rákosi* Jenő elnök.

Ezután az egyes minisztériumok és közhatóságok, valamint az egyesületek képviselői üdvözölték a közgyülést. Különösen nagy hatása volt *Ilosvay* Lajos államtitkár beszédének, amely keményen elitélte háborus ellenségeink kulturaellenes eljárását.

Ezután *Hunkár* Dénes főispán üdvözölte a jubiláris egyesületet:

„Veszprém város, hiven kulturális hagyományaihoz, örömmel hivta meg D. K. E.-et, hogy jubiláris gyülését falai között tartsa meg. A kedvező válaszra a szive dobbant meg s öröme kisugárzott a vármegye területére s mindenütt hasonló örömöt s lelkesedést váltott ki. Nekem jutott a szerencse, hogy a vármegye közönsége nevében ennek a lelkes érzésnek kifejezést adhatok s a D. K. E.-et az örvendező vármegye székhelyén üdvözölhetem. Kétféle jogcimen tehetem ezt; először, mint ennek a tekintélyes egyesületnek tagja s másodszor, mint a V. M. K. E.-nek, tehát társegyesületnek elnöke. A D. K. E.-nek legnagyobb ereje s dicsősége, hogy a mai nehéz időkben is ily fényes keretben ünnepelhet. De erre szüksége is van, hogy magasztos céljait megvalósithassa. A D. K. E. hivatásában, céljában állandósult az az erkölcsi erő, mely névelte a magyar kultura védelmezőit s amelyet minden magyarnak át kell éreznie, meg kell értenie. Ez erkölcsi erő alapozta a huszonöt esztendős, dicsőséges multat, melyre a D. K. E. büszkén tekinthet vissza. Kivánom, hogy ujabb huszonöt esztendő alatt még több eredményt érjen el a magyarság javára."

Dr. *Komjáthy* László a város közönsége nevében mondta el szivélyes üdvözletét:

„Örömünnepe a mai vasárnap Veszprémnek. A D. K. E. abban a kitüntetésben részesitette városunkat, hogy a képviselőtestület meghivására ősi városunkban tartja 25 éves működésének jubiláris gyülését. Amidőn ezért az egyesület illusztris elnökének köszönetet mondok, kivánom, hogy teljék meg a szivük veszprémi órák olyan édes örömeivel, aminő meleg s őszinte szivvel mi vártuk s fogadtuk őket. Kivánom, hogy az elmult huszonöt év sok szép sikere a jövőben csak gyarapodjék, mi pedig, veszprémiek megszivleljük a közművelődés itt hirdetett igéit s azokat követni is fogjuk."

Beszélt még *Osztroluczky* Miklós ny. főispán, dr. *Árkay* Kálmán. *Lőrinczy* György kir. tanácsos, *Gulyás* Pál egyetemi tanár, *Békefi* Remig zirczi apát, dr. *Óvári* Ferenc és *Almády* Géza udvari tanácsos.

Az üdvözlések elhangzása után *Fodor* Oszkár dr. kir. tanácsos főtitkár beszámolt a D. K. E. 25 éves működéséről, melyet a következő pontokban foglalhatunk össze. Első sorban mindjárt mozgalmat inditott a Dunántul filokszera pusztitotta vidékeiről megindult nagyarányu kivándorlás korlátozása, illetve irányitása iránt. Mozgalmat inditott az annyira elhatalmasodott egyke ellen. Szép sikerü tevékenységet fejtett ki a balatoni fürdők és nyaralóhelyek felvirágoztatása érdekében. Ezt a mozgalmat aztán később a megalakult Balatoni Szövetség vette át.

Kisdedóvó intézetek létesitésén, — nyári menedékházak, kosárfonó tanfolyamok, ismeretterjesztő előadások, analfabéta tanfolyamok, a magyar nyelv tanulásában kitünt tanulók számára létesitett ösztöndíjakon kivül maradandó becsüt sikerült alkotnia a DKE-nek, mikor megalkotta a hazai könyvtárügy és muzeumügy hivatalos országos fórumát, midőn megalkotta a »Muzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsát és Bizottságát.« Széll Kálmán volt az, aki mint a DKE. elnöke a pénzügyi bizottságban az első 2000 koronát kiásta oly célból, hogy abból egy ingyenes népkönyvtárt létesitsen a Dunántul. Ebből a kezdetből indult ki az a mozgalom, mely a Muzeumok és Könyvtárak tanácsának megalakulására vezetett, amely azóta évről évre több száz uj nép- és vándorkönyvtár által terjeszti az ország különböző részein a művelődés egyetlen eszközét, a könyvet és terjeszti a nemzeti irodalom legjelesebb termékeit. Az utóbbi évek állandó izgalmai és válságai közepette is sokszor rámutatott a magyar közművelődés sok régi állandó és nagy bajára, a közgazdaság számos régi állandó nagy sebeire. Ha szavai sokszor hiába hangzottak is el, mégis sikerült az imént felsoroltakon kivül maradandó becsüt alkotni akkor, midőn Széll Kálmán belevitte a gyermekvédelmet a DKE.-be s megalkotta az egyesület az Országos Gyermekszanatórium Egyesületet, melynek gyümölcse a Balatonalmádiban felépült s Balatonszabadiban a közel hetekben megnyiló gyermekszanatórium.

Nagy lelkesedéssel fogadták el ezután *Lőrinczy* György inditványát, hogy a *Bezerédj* Viktor halálával megüresedett alelnöki állásra dr. *Óvári* Ferenc orsz. képviselőt válasszák meg.

Ezután Rákosi Jenő elnök felkérésére *Berzeviczy* Albert v. b. t. t. tartotta meg előadását. A hallgatóság lelkes ovációval s nagy érdeklődéssel fordult az európai hirességü tudós és műtörténész felé s igazi lelki élvezettel fogadta a következő előadást:

Az ujabb irói gárda egy igen tehetséges tagjának aforizmái között olvastam nemrégiben azt a mondást, hogy a multtal szemben egyedüli kötelességünk az, hogy lerázzuk.

Valóban ez a szentencia szinte lekötelező nyiltsággal és pregnanciával fejezi ki azt, amit a modern irodalmi irányból és a modern kultur törekvésekből én, és azt hiszem velem együtt sokan sohasem leszünk képesek magunkévá tenni.

Az én véleményem szerint a mult valami egyébre is való, nemcsak arra, hogy lerázzuk. Nevezetesen mindenekelőtt arra, hogy megismerjük és tanuljunk belőle, a kultura terén azonban arra is, hogy felhasználjuk és amennyire lehet alapjain és nyomain épitsük fel a jövőt.

Ezt az igazságot — mert hitem szerint az — seholsem lehet annyi joggal és oly meggyőző erővel hirdetni, mint itt a Dunántul, ahol ünnepelni gyültünk össze. Hazánknak abban a részében, mely leghangosabban, legékesszólóbban, szinte szemléltető oktatás módjára hirdeti a kulturai hagyományok és emlékek hatásának erejét.

Mindenki tudja, hogy hazánkban a legrégibb kulturának nyomai itt vannak. Itt már a bronz és vaskorszaknak gazdag emlékeivel találkozunk, itt már a római uralom telepeket, városokat, bizonyos — főkép kelta jellegü — civilizációt talált, alig van tul a Dunán nagyobb város, melynek eredetét legalább a római korig kimutatni ne tudnók. Azonban a római uralomnak itt már a IV. században történt megdőlte után a népvándorlás ugy végigsöpört ezen az országrészen, hogy a megelőző kor minden emlékét a földből kellett kiásnunk. Azután jött a magyarság, mely itt fogadta be a kereszténységet, jöttek a keresztény hittérítők és tanitók, jöttek templomokat, kolostorokat, várakat, palotákat és iskolákat épitő királyok, főpapok és főurak, de a Dunántul tovább is hadak utja maradt, melyen hóditó királyaink vagy idegen trónkövetelőnk seregei, majd keresztes hadak, utóhóditó törökök és fölmentő törökverők csapatai vonultak el és szállottak meg, elpusztitva majdnem mindent s ami megmaradt, azt átalakitotta a későbbi kor. Szóval: a középkorból is változatlanul csak nagyon kevés maradt még itt is, ezen a legrégibb kulturterületen reánk, de a művelődés és alkotás munkája azért soha egy percig meg nem szünt. Az ujra indult meg mindig, fenntartva legalább a régi helyet, megtartva legalább a régi nevet, elpusztithatatlan hittel a régi hagyományok erejében és kegyelettel a régi emlékek iránt.

Csak kevés helyen sikerült a kulturmunkának ezt a folytonosságát külső kifejezésre is juttatni. Szinte szimbolumszerü az a soproni magas városi torony, melynek alsó, tömör, hengeralaku törzse, Árpádkori, közepe reneszansz és a XVII. században leégett teteje barokk. Némely egyháznak még alsó temploma őrzi a régi épitészeti formákat, falfestéseket és mozaikokat; de a legtöbb helyen csak a hagyomány s a géniusz loci hatása inditotta meg a multba kapcsolódó ujabb kulturmunkát.

Ha a Dunántul változatos, mozgalmas történetén végig tekintünk, bizonyos korszakok domborodnak ki előttünk, melyek a kulturai tradicióknak jellegzetes egységes képét nyujtják.

Az első ilyen kor a római, melyet csak kiásott maradványaiból ismerünk, de a történelemből is tudjuk, hogy Pannonia már Augusztus császár óta nevezetes és fontos tartománya volt a római birodalomnak, melynek császárokat is adott, s hogy több imperátor személyesen vezetett erre hadat. A muzeumainkban őrzött régiségeken kivül a mult század második felében az Akvinkum feltárása adott teljesebb fogalmat az egykori Pannonia viszonyairól és kulturájáról, az itteni rómaiak életéről és haláláról, munkájáról és kedvteléseiről. A következő korok is odaépitették városaikat, réveiket, váraikat többnyire, ahol a rómaiakat találták s amit leromboltak, annak legalább az anyagát használták fel. A pécsi templom kriptájában még láthatók római művek, Szent István székesfehérvári bazilikájának alapjai római épitmények köveiből alakultak.

Az utolsó római légió elvonulását követő zavaros évszázadok a Krisztus utáni első évezred beteltével állandóbb alakulást jelentő megragadó képnek adnak helyet, a délről és nyugatról szerzetesek érkeznek, egyaránt járatosak az Isten igéje hirdetésében és a tanitásban, az épitésben és a vadonnak kertté, termőfölddé munkálásában, a nursiai szent Benedek tanitványai az első, mint ahogy olasz földön Subiaco erdős meredekeire és Monte Casino bércére telepedtek, itt ezen a szelidebb alakulásu vidéken, legalább Pannonhalma és Tihany magaslatain és a Bakony rengetegében ütik fel tanyájukat. Utánuk jönnek clairvauxi sz. Bernát követői, a cisztercitták, majd a premontreiek, Ágostonrendiek, karthausiak, Domonkosok, Jánosvitézek és a magyar pálosok, valamennyit még az Árpádok hivták ide.

Az ő hitterjesztő, szélesitő, művelő munkájukat itt is a legjobban jellemzi az a jelképes ábrázolás, melyet olaszországi vándorlásaim közben Subiaco egyik kolostorában domborművön láttam: ott a nemes szarvas, amely keresztény szimbolikának ez a kedvelt s már a zsoltárban megénekelt állatja és egy vadfarkas isznak békés egyetértésben a közös forrás vizéből: a hite és műveltsége által megnemesitett ember amaz, s a barbár emez; az emberi természet közös szükségletei hozzák létre lassankint a közeledést és a szelidség és a szellemi fölény emeli idővel magához az alatta állót.

És itt, tul a Dunán keletkeztek az első püspökségek is, már első szent királyunk alapitása az a fényesmultu, nagytekintélyü püspökség is, melynek székhelyén gyültünk ma össze, melynek mai birtokosa a római egyház bibornoka itt van közöttünk (hosszantartó lelkes éljenzés), melynek egyik kápolnáját a művészettörténet határozott ellenmondás nélkül a hagyomány szent István nejével hozza kapcsolatba. Bár a vértanu szent Gellért Csanád püspöke volt, történeti értesülésünk csak oly szent beszédjeiről van, melyeket a Dunántul tartott, halálának emléke is egy Duna-jobbparti sziklahegyhez füződik.

Kétségtelen, hogy a tanitásnak s a tudomány művelésének is nálunk első telepei a szerzetesek és egyházak székhelyei voltak, hogy Studium Generale, vagy csak székesegyházi iskola volt-e az az Árpádkorban Veszprémben, afölött talán vitatkozhatunk, de hogy itt és a Dunántul számos helyén már akkor keresztény és magyar kulturmunka folyt, az kétségtelen. A Bakonyban szerzeszét, sőt a budai hegyekben is találunk romokat, melyek azt mutatják, hogy ott egy-egy templom, egy-egy kolostor elpusztult és meg nem ujult. De nincs országrész, amelynek annyi kimutatható oly helye volna, melyen most is tanitanak és prédikálnak és már nyolc-kilencszáz év előtt tanitottak és prédikáltak.

Azután megint változik a kép: az ország belsőleg összeforrt és megállapodott, de külső ellenséggel gyakran kell küzdenie. A királyi hatalom erőteljesebben emelkedik föl, de mellette kisebb hatalmak is szervezkedtek, melyek az erős királynak szivesen segitői, a gyöngét azonban fenyegetni is merik. Ez a várépités, különösen a végvárak kora. Talán sehol hazánkban annyi, a középkorba visszanyuló vár maradványait, vagy legalább nyomait nem találjuk, mint itt.

Esztergom, az első magyar királyi székhely, elsőségét átengedi Székesfehérvárnak, utóbb Visegrádnak, Budának, de a légrégibb székváros megmarad egyházi középpontnak és a Dunántul az ország szivének egészen addig, amig a dinasztia közössége és Bécs közelsége egyidőre Pozsonyt nem tolja előtérbe. Amint a szellemi élet csucspontjaivá a püspökségek, apátságok, monostorok tornyai lettek, ugy a politikai hatalom kifejezőivé dacoló sasfészkek, majd diszes paloták emelkednek. A paloták világi urai azután lassankint nemes versenyre kezdenek kelni az egyházzal; tudós férfiakat, művészeket fogadnak udvarukba, könyveket gyüjtenek, nemes ifjakat nevelnek, utóbb iskolákat is állitanak.

Nagy Lajos Pécsett, Mátyás Budán szervez főiskolát, a hollós királynak udvara távol országból szellemi kitünőségeinek zarándokoló helyévé lesz, akik idegen zamatu, s azért rövid életü műveltséget hoznak ide és meg is csodálják, le is nézik az egészen másfajta magyart. Az épitészet azalatt teljesen átalakult. A román templomépités legnagyobbszerübb emlékei itt, tul a Dunán találhatók még ma is; a csucsives stil csak lassan, későn terjed el, s alkotásai hamarább és könnyebben pusztulnak el. A reneszansz inkább csak dekorativ részletekben hagy nyomot, néhány siremlékben különösen, meg a Bakócz-kápolnában, mely oly csendesen élte át a régi esztergomi főtemplom teljes elpusztulását. A művészet és művészi ipar, ha idegen vezetés alatt is, de kezd meghonosodni, a magyar pénzverés Budán már Zsigmond idejében európai hirnévre tesz szert.

Az ujkor kezdetén két dolog ad gyökeres fordulatot a hazai, tehát a dunántuli viszzonyok fejlődésének is. Az egyik az egész Európát fenyegető török hatalom előrenyomulása, a másik a szakadás az egyházban, a reformáció s az azt követő ellenreformáció. A törökök majdnem az egész Dunántult meghóditották; irtózatos küzdelmek folytak itt a kereszt uralmának visszaállitásáért. A középkor alkotásai közül a várak ugy ahogy dacoltak a félholddal, a templomok nagyrésze teljesen rombadőlt s amit a törökök e helyett épitettek, abból ugyan nem sok maradt reánk: néhány török mecset Pécsett és Siklóson, egy-két fürdő és egy prófétasir Budán, ennyi az egész.

A vallási viszály szintén nagy küzdelmekkel járt, de ezek csodásan termékeny hatással voltak ugy iskolaügyünkre, mint irodalmunkra. Az uj hitfelekezetek mind két téren nagy tevékenységet fejtettek ki és hasonlóra készették a katholikus ellenhatást. Erőhatalommal elvett, elüldözött, bujdosó iskolákra voltak példák tul a Dunán is, elég Pápát emlitenem, de a vallási harc vége iskoláink tetemes megszaporodása és kifejlődése lett. Itt is ázzal a sajátszerü jelenséggel találkozunk, hogy a protestáns iskolák többnyire a katholikus mellé a katholikusok a protestáns mellé igyekeztek telepedni, s hogy utóbb aztán megmaradt mind a kettő és dicséretes versenyre kelt egymással. Ebben az időben a tanitók egyidőre még megszaporodtak a Jézus-társaságával és kegyesrendiekkel.

A helyreállott belső béke s a török veszély elmulta nemcsak a hatalom megerősödésének kedvezett, hanem a pompakifejtésnek, fényüzésnek s ezek mellett a tudomány és művészet pártolásának is. Bekövetkezett az a kor, amelyet a rococo játszadozó csilláma sugároz be s amelyet édes álmadozásából a francia forradalom és a Napoleon világhóditó törekvései oly kegyetlenül riasztottak fel.

Mária Terézia magasröptü politikai gondolattól sugalva, de még minden érzés nélkül a nemzeti szempontok iránt rendezte Ratio Edukációjával a tanügyet; az egyetemet Nagyszombatról áthozta Budára, nagy ünnepéllyel avatta fel s Budán egyetemi gimnáziumot is szervezett. Az ő és atyja nagyszerü épitkezései sehol sem találtak oly buzgó és pazar követőkre, mint a Dunántul, ahol az országnak annyi dusgazdag főura lakott, s ahol annyi megrongált templom, vár és palota várta a kor uj izlése szerinti helyreállitását. Mesés fényü paloták, várak keletkeztek ebben az időben, melyek közül nem egy fejedelmi látogatókat is fogadott magába. Az épitő- és dekorativművészetek minden neme versenyre kelt, hogy a kéjlakok báját növelje, s ha ezek némelyike, mint a tatai kertalakitás csodáit is életre keltette, ez is csak a régi Dunántul hagyományának felelt meg, mert Pannonia kertjei már a rómaiak idejében hiresek voltak. A templomokba is az uj művészi szellem pompázó páthosza vonul be. A művészi munkákat persze külföldiek végzik: Dorfmeister és Maulpertsch festményei diszitik fel a várkastélyok termeit és a templomok boltozatait. Eszterházán Canova vésője örökiti meg a vár urnőjének alakját.

A kor bőkezü mecenásai különös szeretettel karolják fel a zeneművészetet. Kismartonban a XVIII. század végén az Eszterházyak udvari zenekarának vezetője nem kisebb ember, mint Haydn később pedig Hummely, a Brunswick grófok martonvásári kastélyának szivesen látott vendége volt Bethowen. Maga a Dunántul nagy zenei talentumokat szült a mult század elején: Mosonyi Mihály, a magyar zeneirodalom kitünőségét, és a világhirü Liszt Ferencet, aki dicsősége delelőpontján is szivesen időzött tul a Dunán tolnai barátai körében.

A dunántuli főuri családok sarjai közül nem egy tette hallhatatlanná nevét kulturánk történetében. Gróf Festetich György volt a Georgiconnak nevezett első gazdasági tanintézet alapitója Keszthelyen; gróf Széchenyi Ferenc alapitotta nemzeti Muzeumunkat, nagy fia István Akadémiánkat és Esztérházy Miklós herceg gyüjtötte a róla nevezett képtárt, mely utóbb az ország tulajdonába ment át.

A Georgicon alapitójának vendégszerető főuri háza Keszthelyen irodalmunkban is nevezetes nevezetes szerepet vitt. Itt tartották a mult század második évtizedében a Helikon név alatt ismeretes tudományos és irodalmi összejöveteleket, melyek mintegy előfutárai voltak az Akadémiának.

A nemzeti irodalom kultusza tul a Dunán különben is régi hagyományokkal és gyökerekkel bir. Tinódy Lantos Sebestyén dunántuli volt, Zrinyi Miklós, a költő Csáktornya ura, már a XVIII. században Faludy Ferencet, Ányos Pált, Virág Benedeket adta a Dunántul a magyar irodalomnak.

A mult század első felében itt vivták csatáikat és kötötték meg békéjöket az irodalmi nyelvképzés ujitó és konzervativ irányának ép ugy, mint a klasszicizmusnak és romanticizmusnak bajnokai. A hullámzó magyar tenger, a Balaton maga volt bölcsője romantikai költészetünknek; elég a két Kisfaludyt, elég Sümeg, Csobánc, Tátika nevét emlitenünk, hogy átérezzük azt, ami nagyapáink szivében a regényes költöiesség hurjait rezegtette meg. És viszont Kemenesaljáról hangzottak fel Berzsenyi klasszikus ódái, s Puszta-Nyék fia: Vörösmarty, meg tolnay nevelősködése alatt öntötte a klasszicizmus formáiba legjelesebb nemzeti, tehát romantikai hőséposzunkat.

De innen származott Bacsányi János is és Döbrentei Gábor, Garay János, Vas Gereben és Tóth Kálmán, Toldy Ferenc bölcsője itt Budán ringott, Eötvöst is születése és halála ez országrészhez köti, a politikai szónoklatnak publicisztikának és jogtudománynak a Dunántul adta felsőbüki Nagy Pált, Széchenyi Istvánt, Bezerédy Istvánt, Somich Pált és Deák Ferencet.

Egész a legújabb korig kimutatható a kulturai tradiciók hatása a Dunántul az, hogy ennek az országrésznek nyelvileg ugyan vegyes de szellemben teljesen magyar s a tulnyomó magyarságtól céltudatosan vezetett lakossága méltó folytatója elődei kitartó munkájának. A gazdasági kultura itt találja ma is legrégibb eredetü tanintézeteit, Keszthelyen és Magyaróvárott, a lótenyésztés mintagazdálkodással rendezkedett be Kisbéren, Bábolnán, a nagy- és kisbirtok vetélkedik a földmivelés, kertészet, gyümölcstermelés, előbbrevitelében, a selyemtenyésztés is itt ütött tanyát. — A Balatonon már Széchenyi hozta be a gőzhajózást, a vizszabályozást is. Régi gondoskodás tárgya az első magyarországi hajógyár is a Duna jobbpartján helyezkedett el, az első alagut a Duna jobbpartján jött létre. Az ipar fellendült s különösen Pécsett szinte világhirre emeli. A régi iskolák tovább virágoznak az általános fejlődés közepett s a XIX. század nevezett vivmánya a nálunk nemzeti szempontból is oly fontos a kisdedóvás itt Dunántul Brunswick grófnő lelkes kezdeményezésére talált első hajlékot.

A mult hagyományai szempontjából különösen fontos és érdekes az, ami a legrégibb szellemi középpontok építészeti emlékei körül történt ujabban. Mig a székesfehérvári püspöki palota a szent István egykori bazilikájának alapjaira épült ugy, hogy ezeknek kiásását akadályozza, mig az ötvenes években a régi fellegvár helyén épült esztergomi bazilika semmi számot nem vet a multtal, teljesen kora izlésének alkotása, mig a pannonhalmi főapátság székesegyházának ujabb alkotó részei semmi összhangban nincsenek a régiekkel, a pécsi főtemplom megujitói a mult század vége felé már szigoruan az ó-keresztény bazilika építési rendszeréhez tartották magukat és igy sikerült ez alkotásban valóban a történelem szellemét szólaltatnia meg. Ugyan igy csak a legujabb kor méltányolja egész értékük szerint a lébényi, jaáki templomok őseredeti szépségeit.

Ez már a művészettörténeti felfogás diadalának jele, a modern műalkotásban és annál örvendetesebb, minél kevésbé tagadhatjuk, hogy nálunk általában véve kevés a történeti érzék. — Sajátságos, szinte érthetetlen néplélektani jelenség ez egy nemzetnél, melynek annyi oka van multján csüngeni s melynek oly fényes, nagy multja van. Ez magyarázza meg főkép a műemlékekben való szegénységünket. Igaz, hogy sokat pusztitott nálunk a tatár, a török, de valljuk be, hogy magunk is buzgón segitettünk nekik. Nem becsüljük meg eléggé a régi dolgokat, melyeket birunk, szivesen tul adunk rajtuk s amin tul nem adhatunk, azt átalakitjuk, kivetkőztetjük jellegéből, vagy akár el is pusztitjuk. Van rá példa elég. Itt a Dunántul, egész közel Budapesthez, látható ma is, ha romjaiban is, nagyszerü és igézően szép zsámbéki román, gót átmeneti siülü templom. — Miért rom? Hová lettek hiányzó töredékei? Nem kell őket messze keresnünk, a templomkörüli falu parasztviskói faragott kockakövekből épültek. És ez kincstári birtokon történt, mit várhattunk ott, ahol magánember az ur. Igaz, hogy romboltak, pusztitottak omladékokat kőbányául használtak másutt is. Rómában valamikor közmondássá vált, hogy »quelche non disfrussero in barbari, disfrussero Barberini« —, vonatkozással a nagy barberini nemzetségből eredett pápáknak, az antik romokat nem kimélő épitkezéseire. De hát ott oly sok volt a régi maradvány, hogy akarva se tudták elpusztitani mind. Nálunk azonban kevés van s azért kétszeresen kell megbecsülnünk azt, amink van.

A D. K. E.-et, melyet emlékezetes évnapján a hazai kultura barátai az ország minden részéből annyi elismeréssel, szeretettel köszöntenek, én pályája e nevezetes pontján arra kérném, hogy legyen a maga körében a történelmi érzék ápolója, terjesztője is, vegye gondjába a multak emlékeit is és ne rázza, hanem őrizze, meg becsülje meg s kövesse a multnak épen itt oly nagyszerü hagyományait.

Én a közművelődési egyesületeket mindig olyanoknak tekintettem, melyeknek föladata nemcsak a nemzeti műveltség terjesztése a maguk területén, hanem a helyi, vidéki kultura hagyományainak felkutatása, megismerése, megértése, folytatása és ha kell, megujitása is. Ez kölcsönöz igazi helyi szint közös nemzeti kulturánk képének.

A nemzeti kultura egysége éppen nem zárja ki a hazai hagyományokból fakadó egészséges, erőteljes partikularizmust. Kiki a maga vidékében, a maga körében, a maga emlékeiben a hazát szereti és nem igazi hazaszeretet az, mely nem egy helyben, nem egy vidékben birja gyökerét. Országos kulturánk oly mértékben lesz gazdag, amily mértékben vegyitenek belé az ország részei, vidékei különleges, sajátszerü elemeket és addig lesz nemzeti, ameddig el nem szakad a földtől, amély szülte és a multtól, amely nevelte.

Az előadást kisérő taps harsogó riadójává lőn a szivből szálló, forró üdvözlésnek, mely a következő szónokot, *Apponyi* Albert grófot, a szónoklásnak világhires művészét fogadta. Apponyi gróf beszédét teljes szövegében közöljük.

Ugy érzem, szólt, hogy ennek a közgyülésnek figyelmét sem köthetjük le teljesen, ha bele nem vegyitünk mai elmélkedésünkbe valamit azokból az aktualitásokból, amelyek lelkünket elfogva tartják, azon óriási világkrizisből, amelyben élünk és amelyben nemzetünknek a tüzpróbát kell kiállnia. Háborus vonatkozás nélkül ma alig lehet közgyülést tartani még olyan egyesületnek is, amely tisztán kulturális feladatokat tüz maga elé. Hiszen ennek a háborunak számos kulturális vonatkozása van, amelyeket a legellentétesebb irányban lehet mérlegelni. Lehet ezt a háborut az emberi kultura csődjének mondani. De azt is lehet mondani, hogy az erők mérkőzésének az eredménye, amely hála Istennek, nekünk kedvez. A kultura diadala a nyers erőnek ereje felett. De én nem ezeket a vonatkozásokat akarom kiemelni.

Én a háboru előtt kötött, a háboru által megerősödött és a háboru után megszilárditandó szövetségeinknek befolyásáról akarok beszélni, nemzeti kulturánk fejlődésében. (Halljuk, halljuk!) A kettő közötti összefüggés abból ered, hogy ott nem muló szövetkezésről van szó bizonyos célokra, amelyek az illető nemzetnek életében epizód természetüek, hanem egy oly állandó szövetségről, amelyet az érintett nemzetek állandó életérdekei tesznek szükségessé. Mi agressziv célokat nem követtünk, soha nem követünk és nem akarunk követni ezután sem. De egész történetünkben állandóan mások agressziv céljainak voltunk kitéve. (Ugy van, ugy van!) A török veszedelem elmultával egyideig szüneteltek ezek az áradatok, mig lassankint világhatalommá fejlődött a nagy északkeleti szomszéd: Oroszország, amelynek politikájában a támadó irány nem epizód, hanem annak szerves alkotó része. Epizód: Amikor az agressziv itás benne szünetel. És csak akkor szünetel, — ezt a közelmultnak története is igazolja, — amikor oly hatalmi alakulatot lát maga előtt, amely a siker reményét tőle eleve elveszi. Ha tehát a háboru után magunknak az állandó békét a nyugodt fejlődésnek folytonosságát, sőt lehetőségét biztositani kivánjuk, arra nézve más módszer nincs, mint az ilyen támadó szándékot csüggesztő, attól minden reményt eleve elvevő hatalmi alakulatoknak fentartása, más szóval, annak a nagy középeurópai szövetségnek fentartása és megszilárditása, amely oly óriási, aránytalan nagy anyagi erővel szemben diadalmasan meg tudta állani helyét. Az ilyen szövetségek visszahatással vannak azoknak a nemzeteknek életére, amelyek azokat kötik, amelyek azonban élnek. Én ma e visszahatásoknak csak kulturális jelentőségét akarom fejtegetni.

Ámde a kultura szó nagyon sokat tartalmaz és én nem fogok Ő Eminenciájának a mi mélyen tisztelt Diszelnökünknek erre vonatkozó mélységes és szellemes fejtegetésével ellentétbe jönni, sőt azok nyomán indulok tovább, amidőn azt mondom, hogy a kultura fogalmát nem meriti ki egy nemzetnek tisztán szellemi tevékenysége, amit szellemi munkakörnek szokás nevezni: a tudomány, a művészet, az irodalom, hanem hogy a nemzeti élet összes megnyilvánulásainak van kulturális oldala. Ezért beszélünk gazdasági kulturáról, beszélünk katonai kulturáról, beszélünk társadalmi kulturáról stb. Azért a szellem uralkodása az, ami mégis a kulturát jellemzi, a szellemi és erkölcsi szóval a nem anyagi erők uralkodása. És az önmagukban véve nem a szellemi foglalkozások körébe tartozó tevékenységeknek kulturtartalma éppen a szellem befolyásának tulnyomóságában áll. Gazdasági kulturáról beszélünk pl. amikor a nyers erők helyébe lépnek a föld vegyi összealkotásának felismerése és az erre alapitott tudományos módja a földművelésnek, mikor az emberi erőnek helyébe lépnek a gépek, amikor a nyers erővel szemben túlsulyra vergődik a tudományosés észszerü kombináció — és ez meg van a nemzeti élet minden elágazásában. — A kultura nemzeti voltának fogalma nincs kimeritve azzal, hogy annak megnyilvánulása a nemzet nyelvén jelenjék meg. — Ez is hozzá tartozik. De kell, hogy a nemzet szellemében gyökerezzék, kell, hogy a nemzet öntudatát hozzák kifejezésre, kell, hogy amit idegenből átvesznek, mert ilyen átvétel nélkül fejlődés az emberiség nagy szolidaritása folytán nem is képzelhető, hogy amit átvesznek, legyen a nemzetnek ereje, hogy azt magáévá átgyurja, azután megjelenésében ne legyen többé idegen, hanem valósággal megfeleljen és kiegészitse, megerősitse a nemzeti egyéniséget. Igyekezünk pl. az ekzakt tudományokból a mechanikából ugyanannyit adni, mint amennyit nyerünk. Ne másoljunk, amikor átveszünk, ne aggassuk magunkra mint az idegen ruhát, de juttassuk diadalra a nemzeti egyéniséget.

Már most ilyen értelemben felfogva a kérdést, kutathatjuk azt a másik kérdést, hogy ezek a mi állandó benső szövetségeink, amelyek nemzeti létünk külső veszélyeztetésének elkerülése és leküzdése miatt életszükségleteinket képezik, ami azoknak a gerince, a hatalmas nagy német nemzettel való állandó szövetséges viszony nem veszélyezteti-e kulturánknak ezt a nemzeti jellegét. Az a nagy terebélyes fa, a német kultura, ha ahhoz olyan közel jutunk, mint ahogy benső szövetség folytán jutunk kell, nem fenyeget-e azzal a veszéllyel, hogy annak árnyékában nem tud kellőképen kifejlődni a mi nemzeti kulturánk, — vagy legalább elenyészik, vagy elsatnyul annak nemzeti sajátossága. A kérdést igy felvetve, hogy nem forog-e fenn a veszély, arra csak azzal válaszolhatunk, hogy igenis fennforog. De hiszen ilyen veszély van minden emberi elhatározásban, van a magyar nemzet minden elhatározásában, amint mondani szokás, minden dolognak két oldala van. Hiszen a vallást is környékezi a hipokrizis, a szabadsággal is visszaél a zsarnokság és akik valamit nem akarnak, azok az elriasztó dolgokat hozzák fel. Igy vagyunk ezzel a mi tárgyunkkal is. Minden kétséget kizárólag idegen kulturális befolyások, amelyekre pedig szükségünk van, egyszersmind magukban hordják annak veszélyét, hogy saját kulturánknak nemzeti jellege azok által gyöngült.

Az a benső összeköttetés, amelyben szintén a külső veszedelmektől való megoldás szempontjából Ausztriával léptünk, az a tény, hogy az osztrák uralkodó házat, más államok fejét hivtuk meg a magyar trónra, ez még sokkal nagyobb és közvetlenebb veszélyekkel fenyegeti a mi nemzeti önállóságunkat és annak kifejlődését az egész vonalon. Mégis meg kellett tenni, mert nemzetünk külső helyzetének fenntartása, a külügyi veszélyek elleni megóvása szükségessé tette. Meg kellett tenni, de ugy, hogy egyszersmind nemzeti függetlenségünk biztositásáról gondoskodtunk és arról folytonosan gondoskodnunk, őrködnünk kell. (Élénk helyeslés és éljenzés!) Az összeköttetés nagyobb lazasága miatt kisebb mértékben, sokkal kisebb mértékben áll ez a Németországgal fenntartandó belső szövetségre nézve is. Szinte teljesen hiányzik benne az Ausztriával való közjogi kapcsolattal összekötött veszélyek egyik alkotó eleme, hiányzik az akarat. Az Ausztriával való közjogi kapcsolatban időnként érvényre tudott emelkedni és állandóan lappangott oly irányzat, amelynek akarata odairányult, hogy Magyarországot egy nagyobb közösségbe beolvassza. Ez az akarat a Német birodalom részéről nincs meg, tehát ellene küzdeni nem szükséges, itt csak a spontán befolyásokról, a spontán infiltrációról lehet szó. Szó lehetne arról, hogy a túltengő német kultura elsatnyithatná a mi kulturánkat. Ez ellen legbiztosabb eszköz a sokoldaluság. Tanuljunk mindenkitől. Hogy a német kultura a legerősebb, az oly tény, amely következik a geografiai fekvésből, a természetszerü gazdasági összeköttetésekből, amelyek arra utalnak, hogy németül tudjunk. Ezt nem is tartom bajnak, baj csak akkor volna, hogyha a nemzeti élet bármely ágának megnyilvánulásában

kiszoritaná a magyar nemzeti kulturát. Ilyen veszély pedig a közjogi összeköttetés folytán, amelyben Ausztriával vagyunk, igenis származik, a Németországgal való szövetségből egyáltalán nem származik. Nem tartom bajnak a német kulturának azt az álláspontját, hogy mint primus inter pares gyakoroljon befolyást ránk, először azért, — ez az én szubjektiv nézetem, — mert a legkülönbnek, leggazdagabbnak, legteljesebbnek tartom a német kulturát az összes nagy kulturnemzetek kulturái között. Emlitettem egyszer már, hogy a holdból a földre pottyant ember, akinek csak egy nyelvet lehetne használnia, a német nyelv tudásával nyitva találná az ajtót, az összes kulturnemzetek ajtókilincseihez. A szinte bámulatos nagy és gazdag francia és angol kulturára ez nem áll, a spanyol, az olasz kultura is el van zárva számos más kulturai kincstől.

De azután a szövetség nem kényszerithet minket arra, hogy idegen kulturai befolyások tekintetében egyoldaluak legyünk. Semmi sem akadályoz meg abban, a némettel való szövetségben, hogy a francia, angol és más világkulturák kincseit ápoljuk. Hogy a napokban történt eseményekre utaljunk, büszkén mondhatjuk,hogy a világirodalom egy óriását, aki történetesen angol Shackespearet, Angolországban sem ünnepelték ugy, mint Németországon kivül Magyarországon.

Különben talán némi ellenmondással előbbutóbb be kell látnunk, hogy irodalmi és művészeti életünk fejlődésében nem a német kulturális befolyásnak tultengése jut kifejezésre, hanem a nemzetközi és tulszenzuális, tülfütött, felfogásom szerint, egészségtelen irányzat, amelyről nem akarok kritikát gyakorolni, nem akarom birálni, akárhogy gondolkozik valaki felette, de nem német eredetü, nem a német szellem kifolyása, hanem nemzetközi, leginkább Franciaországból kiinduló mozgalom terméke. Láthatjuk tehát, hogy itt a német befolyás nem érvényesül tulnyomóan. Itt az a kényes kérdés állhat elő, hogy amikor mi arra törekszünk, hogy a magyar nemzet minden gyermeke a magyar nyelv hozzáférhetővé tétele által kulturális emelkedésével egyuttal a magyar kultura részese legyen, bizonyos kényes helyzete teremt, ami nagyszámu német polgártársaink tekintetében és nagy német birodalomnak azokra irányuló figyelme szempontjából. De ezzel szemben áll az, hogy e magyar hazának nem magyar ajku polgárai közt nincs egy oly csoport sem, amely oly teljesen össze volna forrva a magyar hazafisággal, a magyar állam, az egységes magyar állam gondolatával, mint a magyarországi németség. És ha kérdik, hogy miért találunk legkisebb ellenkezésre a németeknél, ennek magyarázata, hogy a németek nyugateurópaiak és nyugateurópai ösztönük mondatja velük, hogy a nyugateurópai civilizáció uralmának egyetlen képzelhető alakja Európa e területén az egységes magyar állam.

Az egyszerü bánáti sváb paraszt persze nem igy formulázza a dolgot, de ő egyszerüen látja a szomszéd román és szerb falvakat, látja azok belső életét és következtet és megtalálja, hogy hová kell beilleszkednie. A szövetség nem azt jelenti, hogy vakon kell engednünk a szövetséges minden kivánságának, mindenki fenntartja rendelkezési jogát, önállóságát, de igyekezik elhatározásának helyességéről a szövetségest felvilágositani. Ez pedig nem nehéz és e tekintetben a világháboru tanulságai óriási segitséget nyujtanak nekünk, német szövetségeink gyakorlati észjárásu és nyiltfejü emberek. Ebben a háboruban, a megpróbáltatások legnehezebb napjaiban megismerték nemcsak a magyarság kiváló katonai tulajdonságait, de azt az erőt is, amelyet a magyar államnak, mint felbonthatatlan történeti és politikai közösségnek egysége e háboruba belevitt. Összehasonlitásokat tettek és látták, hogyan állotta meg Magyarország éppen az önállóságához való ragaszkodáshoz a helyét. Megértették, hogy Magyarország nemcsak azért képvisel nagy értéket, mert ivadékai harcedzett, harci fegyverhez szokott, tradiciókra visszapillantó legények, hanem azért is, mert itt egy ezredéves történelem által összekovácsolt organikus Magyarország létezik, amely, ha megbontatik, megszünik az a hatalmas érték, amely ma fennáll és amely ma oly fontos segitségük.

Fiaink nemcsak az ország határát védték meg, hanem a világ előtt bebizonyitották nemzeti politikánk alapelveinek igazságát, Európa jelentőségét és nekünk nincs más feladatunk és erre a feladatra a szövetség mentől szorosabb füzésére kell figyelmet forditanunk, mint az, hogy e történelem, e háborunak nyelvét érthetővé tegyük, ezeket az eredményeket megmagyarázzuk és különösen megmagyarázzuk és megértessük, amennyiben még tökéletesen meg nem értették volna azt az ismételten hangsulyozandó összefüggést, amely a magyar nemzet jelenlegi háborus szereplése és éppen a mi nemzeti politikánk alapdogmája, az önállóság és a nemzeti egység között van. Itt hivatkozhatom oly kiváló német férfiakra, mint Liszt Frigyesre a geniális nemzetgazdászra.

Sietek előadásomat befejezni, mert az idő nagyon előrehaladt. Csak azt akarom hozzáfüzni, hogy a szövetség folytán semmi veszélytől nem tartok, a szoros értelemben vett kulturális téren nemzeti kulturánk szempontjából az anyagi és erkölcsi kultura terén. Itt a német befolyást leghatározottabban üdvözlöm. Az anyagi kultura terén a szövetség és a szövetség bensősége azt idézheti elő és azt fogja előidézni, hogy a nagy németség nem közömbös többé, nem helyezkedhetik az abszolut önző szempontra, a mi gazdasági fejlődésünk követelményeivel szemben. A nagy Bismarck még mondhatta, hogy más a politika és más a gazdaság; a politikában vagyunk szövetségesek, a gazdaságban kizárólag érdekeinkre gondolunk. A nagy Bismarck idejében még nem volt oly világos a két tényező egymásra utaltsága, nem volt oly világos a szövetségnek történelmi jellege, nem volt oly világos annak beláthatatlan időre szóló állandósága. Mihelyt ez az állandóság általános elismerésben részesül, akkor az egyik szövetségesre sem lehet közömbös a másik szövetséges gazdasági boldogulása sem. Természetes, hogy a szövetségesek elsősorban a maguk financiális és gazdasági érdekeit nézhetik, de nem kiméletlenül, tekintet nélkül a másik érdekére. Itt tehát a szövetség anyagi kulturai szempontból nemcsak veszélyt, de óriási előnyt is rejt magában. Ami pedig az erkölcsi kulturát illeti, Németország gigantikus hatalmának, óriási erejének nyitja kettő: hatalmas szervezkedés és óriási munka; óriási komoly munkája minden egyes polgárnak, az a tudata, hogy a látszólag kisszerü kötelességnek pontos teljesitése, amely reá van bizva, nélkülözhetetlen kerekecske a nagy gépezetben, amelyből kiindult a német nemzet nagysága és hatalma. Ha e kulturális befolyás nálunk érvényesül, a lelkiismeretes kötelességtudás és munka szelleme belevitetik társadalmunkba, akkor áldhatjuk az Uristent, hogy ily befolyás érvényesülésére nekünk utat nyit.

A világháboru óriási, rettenetes megpróbáltatása után reánk vár a béke megpróbáltatása is, vajjon a rekonstrukció óriási munkájára, mely előttünk van, elég erősek leszünk-e vajjon munkában is oly kiválóak leszünk, mint fegyverrel a kezünkben. És én, aki a háboru kezdetétől fogva és annak legfeketébb, legfenyegetőbb pillanataiban törhetetlen hittel, hogy ne mondjam optimizmussal biztam és hirdettem mindenfelé a nemzet lelkének fentartására, hogy a diadal a mi kulturális és erkölcsi fölényünk folytán nem maradhat el, ép oly törhetetlenül bizom, hogy a nemzet lelkét nem hagyta érintetlenül e két katasztrófa és a béke rekonstrukciójának próbájában a nemzet épp oly nagy lesz, mint a háboru megpróbáltatásaiban. — Abban, hogy azt a munkát jól végezzük, nagyrésze lehet és kell, hogy legyen a közművelődési egyesületeknek, mint a társadalmi tevékenység kulturális központjainak. Hiszem és bizom benne, hogy a Dunántuli Közművelődési Egyesület az ország e területének dicső és nagy hagyományaihoz méltó szerepet fog betölteni nemzeti biztonságunk, nemzeti fejlődésünk, nemzeti nagyságunk megalapozásában.

Rákosi Jenő elnök ezután berekesztette a közgyülést, amelynek folyamán számos adakozás történt az egyesület javára.

*

A diszgyülés után vidéki előkelő vendégeink és a helybeli notabilitások Ő Eminenciájával együtt az egybegyültek lelkes éljenzése közepette a püspöki palotába mentek, ahol Ő Eminenciája vendégei voltak. Ebéd alatt a szerető házigazda a következő pohárköszöntőt mondta a király Ő Felségére:

Hazafias ünnepet ülünk ma, oly Egyesület negyedszázados évfordulóját, melyben hosszu sora a kitünő elméknek és a honért dobogó sziveknek a haza, annak szellemi haladása szolgálatában működik.

A haza, Uraim, midőn e szót kiejtem, midőn tisztelettel meghajlok e hazának annyi nemeslelkü s buzgó fia előtt, akik a mienkhez hasonló törekvésü egyletekben e nemzet javáért és boldogságáért fáradoznak, szigoru, de kedves és drága kötelességemnek tudom arról megemlékezni, aki e hon boldogságának minden téren való előbbvitelét hál' Istennek már évtizedek és évtizedek óta nem ritkán sulyos nehézségek és bajok közt, élte mindig lelkesen és lelkiismeretesen teljesitett kötelességének tekinti, aki ennek ifju korát szentelé, de ma is, mint világszerte hőn tisztelt és hódolatteljesen szeretett aggastyán, örömeiben és annak fájdalmaiban őszintén osztozkodik.

A legelső magyar embert értem Uraim, hőn kivánva, hogy a Gondviselés mielőbb ismét szebb napokat látni engedje, ő reá emelem poharamat azzal, hogy a legelső magyar ember, a király még sokáig éljen.

Dr. *Rédey* Gyula c. püspök a D. K. E. üdvözölte lendületes szavakkal, melyeket lapunk következő számában hozunk. *Kránitz* Kálmán felsz. püspök a vendégekt éltette avval a biztositással, hogy Veszprém régi kulturális hagyományaihoz céljaihoz továbbra is hű marad.

HIRÉK.

— **Adomány a püspöki tisztikarnak.** Bibornok megyéspüspök urunk Ő Eminenciája ujabb kegyes adománnyal gazdagitotta háborus jótéteményeinek bőséges sorozatát. A jószivü uraság figyelő szemével meglátta uradalmi tisztjeinek a háborus idők nehéz napjaiban kifejtett gondos és hűséges munkáját. Megjutalmazta őket *tizezer* koronával — szorgalmuknak elismeréseül. S ez a szép ajándék amennyi könnyebbülést szerez a mai anyagi gondok közt, annyi, sőt sokkal több örömöt szerez erkölcsi vonatkozásában, mert a jó munkának elismerését s megjutalmazását hordozza s a munkás tiszti karnak önbizalmát, megnyugtató öntudatát emeli.

— **A főispán jubileuma.** Az előkészitő bizottság dr. *Rédey* Gyula c. püspök elnöklésével megállapitotta *Hunkár* Dénes jubiláris ünneplésének módozatait. Az ünnepi beszédet a legközelebbi megyegyülésen dr. *Rédey* Gyula mondja.

— **Adomány.** Báró *Hornig* Károly bibornok püspök urunk a D. K. E. veszprémi közgyülése alkalmából 1000 koronát adományozott az egyesület jubiláris alapja javára.

— **Tanfelügyelőnk betegsége.** Dr. *Vértesy* Gyula kir. tanfelügyelőnk Budapestről sulyos operáció után hazaérkezett. Betegsége miatt azonban még mindig orvosi kezelés alatt van. Felépülése után is hosszabb szabadságot kell igénybe vennie, mert hónapokon át tartó kinos, kimeritő betegsége akadályozza hivatala átvételében. Helyettese továbbra is *Göndör* Ferenc kir. s.-tanfelügyelő.

— **Rajz- és kézimunkakiállitás az angolkisasszonyoknál.** Egy év fáradságos munkájának eredményét láthattuk izléses összeállitásban, válogatottságban f. hó 20. és 21-én az angolkisasszonyok intézetének disztermében. Primitiv ecsetkezeléssel félénken megrajzolt apróságok, szines papirból kivágott és összerakgatott csecsebecsék, agyagból modellált városkák, háztartási- és élelmicikkek, a természet után a jó érzékkel ellesett vonallal, szinezettel megalkotott képek, pompás vert csipkék, patyolat-finom ruhadarabok, kosztümök: a leánylélek kaleidoszkopszerü finomodásának tükrei. A női kéznek, az Isten ezen csodás rózsás, (ha néha a köröm is észrevehető, az sem baj) — alkotásának ügyességét örömmel szemléljük — hiszen a jó izlés fejlesztése a szép és nemes érzék fejlődését vonja magával. A mai nevelés az önállóság megadására irányul — s az önállóság eszközei a tiszta látás és stilizáló képesség, mely a sokszorozás realitások és a tul szines női fantázia között harmóniát teremt. Erre képesit a kézimunkának modern irányitása. A tanügy hivatalos köreinek intencióit pontosan, kedves buzgalommal látjuk megvalósitva ezen a kiállitáson. A jeles intézet vezetőségének és tanerőinek az elért eredményekhez szivből gratulálunk.

— **Tisztelgés.** A D. K. E. veszprémi diszgyülésén nagy számmal volt képviselve a vármegye tanitósága is. Ugyanakkor megragadták az alkalmat, hogy dr. *Ilosvay* Lajos közokt.-ügyi államtitkárnál s *Apponyi* Albert gróf, volt kultuszminiszternél, aki a tanitói fizetés emelésével s nemzeti szellemü népoktatási törvényével a magyar tanitóságot hálára kötelezte — tiszteletjenek. Az államtitkárnál *Göndör* Ferenc kir. s.-tanfelügyelő, Apponyi grófnál *Gubicza* Lajos tanitó volt a tisztelgők szónoka. A tanitók mindkét helyen szives fogadtatásra találtak s biztatást nyertek, hogy az oktatásügynek e két vezérférfia jövőben is jóindulatu támogatásban részesiti őket.

— **A nappali áram.** Néhány nap óta nincs nappali áram. A próbaképen kikötött hónap letelt, de a garantálni kivánt 2400 korona bevétel elmaradt. A hiány, melyre dr. *Óvári* Ferenc igért fedezetet, közel 500 korona. Ez bizony elég szomoru kép, mert iparpangásra következtet. A napokban a délutáni mozielőadás is szünetelt áramhiány miatt. Ez ugyan nem lenne valami nagy háborus veszedelem, de az már közegészségügyi érdeket érint, hogy a jéggyárnak is egész délután szünetelnie kell, az esti s éjjeli órákban pedig alig tudja a szükséges jégmennyiséget előteremteni. A nappali áramhoz oly sok fontos érdek kapcsolódik, hogy azok fejében némi kis áldozatot is megérdemel.

— **Értekezlet a gazdakörben.** A veszprémi gazdakörben mult vasárnap népies értekezlet volt. A vezetők a gazdasági munkások megszerzésének módozatát ismertették meg a gazdákkal. A veszprémi gazdák hadifogoly munkásokat nem kapnak. A városi munkabizottság tehát a helybeli pótzászlóalj parancsnokságától kért munkaerőt. A fáradozásnak sikere van. Minden veszprémi gazda kaphat katonai munkaerőt 3 kor. napszámért s a szokásos élelmezésért. Hogy kinek-kinek hány napra s mennyi munkás kell, azt mindig az előző héten csütörtökig kell bejelenteni a városi gazdasági hivatalba. — A gazdák hálásan fogadták a munkabizottság gondos intézkedését s köszönetük kifejeződött a lelkes éljenzésben, mely *Nagy* László állomásparancsnok, dr. *Komjáthy* László polgármesternek s *Reé* Jenő munkabizottsági elnöknek szólott elismerésül.

— **Ovoda-ünnepély.** Az irgalmas nővérek ovodájában máj. 27-én tartandó ünnepély műsora:

1. *Ima.*
2. *Üdvözlő vers.* Mondja: Nyék Sanyika.
3. *Áld meg Atyám.* Mondják: Kövessi Manci, Szabó Lacika.
4. *Katona az édesapám.* Mondja: Prém Jóska.
5. *Magyar vagyok.* Énekli: Holczer Mariska.
6. *Süss ki nap.* Mondja: Humplik Lacika.
7. *Nincsen olyan menetszázad.* Mondja: Georgi Jóska.
8. *Ágyu dörög.* Énekli: Klein Gyuri.
9. *Huszárok.* Mondja: Biczi Lacika.
10. *Ha megnövök.* Éneklik az összes ovodások.
11. *Édes anyám ne sirasson.* Mondja: Horváth Lajos.
12. *Szólanak a dobok.* Mondja: Vingelmann Lajos.
13. *Rajta, rajta.* Éneklik az összes ovodások.
14. *Három kis lány.* Mondják: Begán Ilonka, Bundics Manci, Csepeli Manci és Blaski Manci.
15. *Cin, cin egérmanó.* Mondják: Péller Panni és Futó Ilonka.
16. *Sárga csibelába.* Mondják: Simon Bözsi, Ernhoffer Bözsike, Kvárdián Lacika, Blaski Ilonka, Eizenbrenner Gizike, Kukonya Ili és Holczer Mariska.
17. *Tavaszi-játék.* Játszák az összes ovodások.
18. *Hősök virágai.* — Háborus gyermekjáték. Irta: Venczel Etelka áll. ovónő. — *Szereplők:* Böske, Katica testvérek: Holczer Mariska, Matola Mariska. — *Virágok:* Bundics Manci, Csepely Manci Simon Bözsi, Véninger Bözsi, Segesdi Annuska, Kandler Irma, Kvárdián Karolin, Boda Mária, Kövessy Manci. — *Jóság tündére:* Péller Panni. — *Rosszaság szelleme:* Begán Ilonka. — *Sirások:* Vingelmann Lajos, Horváth Lajos, Szabó Laci. — *Tiszt:* Prém Jóska. — *Katonák:* Humplik Laci, Klein Gyuri, Biczi Laci, Filó Gyula, Georgi Jóska, Kvárdián Lacika, Vingelmann Ferike, Deák Laci. — *Egészségügyi katonák:* Girmann Jenő, Nyék Sanyi, Gombárovics Pista, Humplik Jani.
19. *Bucsuzó.* Ima. Szüz Mária ének.

— **Az Ipartestület gyülése.** A veszprémi Ipartestület f. hó 28-án d. e. 10 órakor a városház nagytermében tartja XXXII. évi rendes közgyülését *Próder* István elnökletével. Tárgysorozat: 1. Elnöki megnyitó. 2. A közgyülés által két tag megnevezése a jegyzőkönyv hitelesitésére. 3. Jegyző jelentése az ipartestület elöljáróságának 1915. évi működéséről és az ügyforgalmáról. 4. Számvizsgálók jelentése az 1915. évi pénztárforgalmi és vagyonkimutatásról; javaslata a felmentvény megadására és az 1916. évi költségelőirányzat megállapitására nézve. 5. A számvizsgálók javaslata az 1913. évi tagdíjhátralékokból be nem hajtható összeg leirására nézve. 6. Az elöljáróságnak és 3 számvizsgálónak 1 évre leendő megválasztása. 7. Az alapszabályok 11. § a értelmében beadott netáni inditványok. — A közgyülés elé beterjesztendő számadások főbb adatai: Bevétel: 10.532·07 K. Maradvány: 75·20 K. A Bauer Károly féle Millenium-alap bevétele: 12.775·70 K. Kiadása: 4244 K. Az Ipartestület gondozására bizott alapok: 1. Millenium-alap 8647·70 K. 2. Bauer Károly sirgondozási-alap 1027·25 K. 3. Fehér Sándor és neje Elaggott iparosok alapitványa 1104·86 K. Összesen: 10·779·81 K. — Az Ipartestület tiszta vagyona: *20.221·61 K.*

— **Vizsgálatok.** Az *irgalmas nővérek* tanés nevelő-intézetében a vizsgálatok sorrendje a következő: Május 22-én d. e. elemi IV. osztályban, 23-án d. e. elemi A) I. és II. oszt.-ban, — 24-én d. e. el. A) III. oszt.-ban, 25-én d. e. el. B) II. és II., d. u. B) III. o.-ban, 27-én délután ½5 órakor kisdedovóban, 27-én d. e. polgári I. és II. oszt.-ban, 29-én d. u. polgári III. oszt.-ban, 30-án d. u. polg. IV. o.-ban, 30-án Te Deum.

Az intézet kézimunka-kiállitása 28., 29. és 30-án d. e. 8—12-ig, d. u. 3—6 óráig megtekinthető. A katonák javára 10 fillér fizetendő. A felülfizetéseket hálásan fogadja az intézet vezetősége.

— **Uj állomásfőnök.** A kereskedelmi miniszter *Kovács* László alsóőrsi állomásfőnököt hasonló minőségben Tapolczára helyezte át.

— **Felolvasó estély.** *Demeter* István népfölkelő, mult szerdán a helybeli szinházban felolvasó-estélyt rendezett az elesett bajtársai özvegyei és árvái javára. Elő-India története, közélete, népszokásai, családi élete, kasztrendszere és a brahmanismus került bemutatásra. — A két teljes órán át tartó előadás osztatlan és őszinte hatást keltett és mindvégig lekötötte a jelenvolt előkelő közönség figyelmét. Az előadás-sorozat további folytatását nagy érdeklődés várja. — Felülfizettek: Néger Ágoston 12·—, dr. Horváth Rezső, Rosos István, Reiner Gyula 10—10 K, Ádám Iván 8·50, Kránitz Kálmán felsz. püspök 3·—, dr. R. 7·—, dr. Simon György és Péller Pál 6·50—6·50, Fischer Vilmos 2·50, G. Hdn 1·50 N. N. 3·50. Összesen 86 koronát.

— **Szappangyár.** Dr. *Komjáthy* László polgármester városi szappangyár alakitásának eszméjét vetette föl. A horribilis szappanárt, ezt az igazán mondva csinált uzsorát akarja ezzel csökkenteni s a közönséget megfelelő ár mellett mégis jobb összetételü szappanhoz juttatni. Ha megvalósulna az a terv, hogy a város által beszerzett állatok husát a város üzemében, tehát teljesen a város hatáskörében és felügyelete mellett mérik ki, könnyen összegyülhet annyi zsirnemű anyag, amennyi a helybeli szappanfogyasztás szükségletéhez kivántatik. De ha ehhez szereznie kellene a többi husvágótól is ily anyagot, még akkor is jóval olcsóbb lesz a szappan rézsiára a másnál.

— **Tagositás.** A veszprémi kir. törvényszék értesitette a várost, hogy a tagositás ügyében szükséges határjárás s határleirást május 18-án megkezdte. Mihelyt a városi bel- és külterület határa megállapitást nyer, azonnal megkezdik a belső ség felmérését.

— **Csatornázás.** A villamostelep szenyvizét eddig a szomszédos anyagárokba vezették — beszivódás s elpárolgás végett. Most a telep csatornát kap a Szabadi-uti hálózatig. Itt emlitjük meg, hogy a Kossuth Lajos-utca vizlefolyóját is javitják s a folyton ott áldogáló pocsétát megszüntetik — a fiók-posta előtt.

— **A polgári iskolák reformja.** A kultuszminiszter, mint egyik esti lap jelenti, a középiskolák reformjával kapcsolatban a polgári iskolánál is ujitást tervez. Minthogy a polgári iskola V.—VI. osztályait országszerte kevés tanuló látogatja, ezeket az osztályokat a polgári iskola reformjában eltörli. A középiskolákat a IV. osztályig lehetőleg egységesiti s ez alapul szolgál a polgári iskola tantervének reviziójára is. A latin nyelv vagy második idegen nyelv tanitása a polg. iskolában az uj tanerő szerint sem lesz kötelező.

— **Szabadságolás érettségi vizsgára.** Mult számunkban megirtuk, hogy a kultuszminiszter az 1897-ben, vagy az előző évben született főgimnáziumi, főreáliskolai, kereskedelmi akadémiai, felsőkereskedelmi iskolai és tanitóképző-intézeti tanulók részére, akik iskolájuknak utolsóelőtti osztályát az az 1914/15. iskolai év végén jó sikerrel végezték, de tanulmányaikat, mert azon időközben katonai szolgálatra be kellett vonulniok, megszakitották, május hó 25-tól junius hó 25-ig terjedő időben előkészitő tanfolyamot rendez. A tanfolyam befejezése után az utolsó osztálybeli osztályvizsgálat sikeres letétele esetén az érdekelt tanulóknak az érettségi bizonyitvány, illetőleg a tanitói oklevél ki fog adatni.

A miniszter a hadvezetőséggel folytatott ujabb tárgyalás és megállapodás alapján a fent jelzett kedvezményt kiterjeszti az 1898. évben született mindazon főgimnáziumi, főreáliskolai, kereskedelmi akadémiai, felsőkereskedelmi iskolai és tanitóképzőintézeti tanulókra is, akik a folyó 1915/16. iskolai évben sikerrel végezték iskolájuknak utolsóelőtti osztályát és a folyó évben katonai szolgálatra alkalmasoknak találtatván, kötelesek lennének folyó évi május 29-én katonai szolgálatra bevonulni.

A hadvezetőséggel történt megállapodás szerint e tanulóknak a bevonulási ideje folyó évi junius 30-ra el fog halasztatni, ugy hogy ilyen módon nekik is megadassék az alkalom arra, hogy a rendezendő előkészitő tanfolyamokon ők is részt vehessenek és bevonulásuk előtt az érettségi bizonyitványt, illetve a tanitói oklevelet megszerezhessék. — Ezeknek a tanulóknak tehát minden további katonai rendelkezés nélkül nem május hó 29-én, hanem junius 30-án kell tényleges katonai szolgálatra bevonulniok és bevonulásuk alkalmával az iskolai bizonyitvány (érettségi bizonyitvány, tanitói oklevél) felmutatása által igazolniok kell, hogy a tanfolyamot tényleg látogatták.

A hadseregparancsokság egyébként intézkedett arra nézve is, hogy az 1897-ben és az előző években született, katonai szolgálatra bevonult és ezidőszerint a harctéren lévő azon tanulók is, akik iskolájuknak utolsóelőtti osztályát az 1914/15. iskolai évben végezték, a fentebb jelzett tanfolyamokon való részvétel céljából szintén szabadságoltassanak, hogy többi tanulótársaikhoz hasonlóan részesülhessenek a szóban lévő kedvezményben.

— **A megyei tisztviselők szövetkezése.** Somogyvármegye tisztviselői a jövő évi szükségletek beszerzésére szervezkednek. A vármegyei uradalmak utján óhajtják ezt beszerezni a rendes folyóárban. Ha azonban vagy száz tisztviselő gabonát, lisztet, babot, burgonyát, lencsét, hizott sertést, hasábfát, szenet stb. közösen szállittat, bizonyára olcsóbban jut ezekhez, mint a városi piacon — kicsinyben. Összeirták, hogy ki mit és mennyit igényel, a termelőkkel kötést csinálnak s a termékek árát a törvényhatóság felhatalmazása alapján az alispán utalványozza. A tartozást azután levonják a havifizetésből. A tisztviselők minden kockázatért egyetemlegesen felelnek. — Ime, ismét egy buzditó példája a szervezkedésnek a kiuzsorázás ellen. Talán jó volna ezt figyelemre méltatni a veszprémi tisztviselők egyesületének s időszerü lenne ujra meginditani s dülőre hozni a félben maradt szövetkezeti mozgalmat.

— **A városi adóhivataltól.** A városi adóhivatal ezennel felszólitja mindazokat az adózókat, akik esedékes második negyedévi adótartozásukat még be nem fizették, hogy azokat járulékaival együtt a jelen hirdetmény közhirré tételétől számitott hat napon belül vagyis e hó 24-ig a városi pénztárnál annál is inkább fizessék be, mert ellenkező esetben ellenük a zálogolási eljárás azonnal meg fog indittatni. Felhivatnak egyben az 1916. évben hadi jövedelmi adóval megrovottak és a birtokrendezési (tagositási) költségjárulékokat hátralékos földtulajdonosok is, hogy tartozásaikat ugyanezen idő alatt befizessék, mert annak elmulasztása esetén végrehajtás utján fognak tőlük behajtatni. Amig a folyó évi kivetések befejezve nincsenek minden adónem a mult évi arányában fizetendő.

A városi adóhivatal közzéteszi, hogy az 1916. évre készitett ebadó kivetés a városi adóhivatalban folyó hó 18-tól 8 napi közszemlére lesz kitéve, mely idő alatt az érdekeltek azt betekinthetik és ellene észrevételeiket megtehetik. Ezuttal felhivetnak a hátralékosok tartozásaik azonnali befizetésére, mert a védjegy nélkül elfogandó ebek kiirtatnak és tulajdonosuk még kihágási büntetés alá is esik.

— **Tenyészbika árverés.** A Magyar Mezőgazdák Szövetkezete felkérte a Vármegyei Gazdasági Egyesület vezetőségét, hogy közölje a gazdaközönséggel, miszerint május hó 24-én szerdán délelőtt 10 órakor, a tenyészállat és haszonvásár-telepen (Kőbánya alsópálvaudvar) tenyészbika árverést rendez. A tenyészbikák nagyobbára Svájcból importált állatok.

— **Az elemi iskolák évzáró vizsgálata.** A kultuszminiszter a középiskolák évzáró vizsgálatának megtartását jun. 3-ra elrendelte. — Első hirre ezt a rendeletet sokan az elemi iskolákra is vonatkoztatták. Hogy ez a feltevés téves volt, maga a kultuszminiszter bizonyitja, aki egyik esti ujság tudósitója előtt kijelentette, „hogy a népiskolák vizsgálatait illetőleg *az iskolafentartók* intézkednek. Különben is a népiskolák *negyedik* és *ötödik* osztályainak növendékei *már április* óta fel vannak mentve a tanitás alól *mindenütt*, ahol ez *a mezei és gazdasági munka* végzése miatt *szükségesnek* látszott." Ezekből a szavakból világosan kitetszik, hogy a miniszter a jun. 3-iki határnapot a népiskolákra nem vonatkoztatja, sőt az állami iskolákra vonatkozólag sem rendelkezett ilyen értelemben. A főváros tanácsa is akképen döntött, hogy *az elemi iskolákban* a tanitás junius végéig tartson. Ellenkező rendelet sem az egyházhatósági, sem az alispáni, sem a tanfelügyelőségi hivatalba nem érkezett. Nagyon üdvösnek tartanók tehát, ha a veszprémi kath. elemi iskolák záróvizsgája is junius hó második felében lenne. — Ha a temető hegyi iskolában a negyedik s az ötödik osztályok vizsgálatát — ha erre gazdasági okok miatt szükség van — megtartják is, az alsóbb osztályok s a belvárosi negyedik osztály tanulói tovább járhatnak iskolába. Utóbbi osztály hetvenegy tanulója között egy sincs, akit gazdasági szükségből elvonnának a tanitástól. A kath. elemi iskolák a mult iskola évben iskoláink elfoglalása miatt nov. elején kezdték a tanitást s ettől kezdve is egy-egy osztály *hetenkint* csak *hat órai* előadást hallgatott. S ezzel a képzettséggel jutottak felsőbb osztályokba. Ezt a hiányt ezidén kellett s még kell is pótolni, mert a tanitóknak igazán nagy buzgalomra volt szükségük, hogy egy év alatt csaknem két osztály tananyagát végezzék. A tul hosszu szünet nem érdeke a tanulónak sem, a szülőnek sem. A tanitók sem óhajtják, mert jól tudják, hogy mindez csak a tanulók könnyebb erkölcsi romlására s fegyelmezhetlen elvadulására vezet annál inkább is, mert sok tanuló apai felügyelet hiányában máris az utcai kalézolás szomoru eredményeit tanusitja. A magunk részéről is arra kérjük tehát az iskolaszéket, hogy az iskolaévet a szülők a tanulók érdekében s az iskola presztizse miatt is a legvégső határig hosszabbitsa meg, mert az iskola s a tanitók gondos felügyelete legjobb mentsvár a tanulókat kisértő erkölcsi veszélyek ellen. Értesülésünk szerint Veszprém többi elemi iskolájában is junius második felében lesznek az évzáró vizsgálatok.

— **A kereskedelmi tanonciskola.** A helybeli keresk. tanonciskola tanári testülete multszerdán gyűlést tartott s megállapitotta az iskolai évzáró vizsgálat napját. A hittanvizsga jun. 4-én d. e. 11 órakor, a közismereti tárgyak vizsgája pedig mind a három osztályban 13-án d. u. lesz. A tanártestület kijelölte azokat a tanulókat is, akiket jutalmazni óhajt. Ezeket a javaslatokat az iskolabizottság legközelebbi gyülésében tárgyalja.

— **Tornatanfolyam.** A háborus idők alatt a középiskolák tornatanárai legtöbb helyen hadbavonultak s a tornaórák elmaradtak. A kultuszminiszter most ugy intézkedett, hogy juliusban négy hetes testnevelési tanfolyamot tartatnak középiskolai tanárok részére, akik azután a jövőben a testnevelési teendőket is ellátják.

— **A burgonya legmagasabb ára.** A kormány a burgonya legmagasabb ára vonatkozó rendeletet adott ki, mely szerint a régebben kiadott 3573—1915. M. E. számu rendelet 1. §-ában megállapitott legmagasabb ár az 1915. évi termésből származó étkezési burgonyáért, — nevezetesen a rózsa-, hópehely-, magnum-bonum-, kifli-, továbbá a sárgahéju és husu burgonyárt követelhető legmagasabb ár métermázsánként 11 K, a minden más burgonyáért követelhető legmagasabb ár pedig mm.-ként 9 korona.

— **A fiatalok is csépelnek.** A honvédelmi miniszter felhivta a vidéki hatóságokat, hogy rendszabályokat készitsenek, amelyek lehetővé teszik, hogy a jól kifejlett 14—17 éves fiuk a cséplési és aratási munkálatokra felhasználtassanak. Egyben meghagyja, hogy az igy számitásba vehető munkaerőről jelentést tegyenek.

— **Lábbelit kapnak a hadbavonultak családtagjai.** A honvédelmi miniszter rendelkezése értelmében a katonai célokra alkalmatlan lábbeliket a hadsegélyezés céljaira használják fel és elsősorban a hadbavonultak családtagjai között osztják szét. A hadbizottságok most végzik az összeirás munkáját. A miniszter Eszék városának már küldött is 1500 pár katonai cipőt, hogy ossza szét a bevonultak vagy elesettek szegénysorsu hozzátartozói között.

— **A szappanárak maximálásá.** Egyre nyomatékosabban merül fel az az óhajtás, hogy a szappant és a szappannemüeket maximálják. — Ezzel a törekvéssel szemben az érdekeltek természetesen ellenállást fejtenek ki és arra hivatkoznak, hogy a szappanár maximálására csak akkor lehet gondolni, hogyha a szappan minőségét egyöntetüen szabályozzák, különben csak visszaélés és elégületlenség járna az ármaximálás nyomában. A maximálás másik föltételének a szappangyártáshoz használt belföldi nyersanyagok maximálását tekintik s azt kivánják, hogy ezeket az árakat a külföldről behozott nyersanyagok áraival átlagosan és időnkint arányositsák. A gyárosok azt kivánnák, hogy az igy megszabandó nyersanyagárakat egységes kalkulációval vegyék alapul a szappan árának maximálásakor. — Ezekkel a kivánságokkal szemben a fogyasztóközönségnek csak egy óhajtása van s ez az, hogy minél előbb maximálják az árakat és biztositsák a fogyasztás kielégitését.

— **A takarékos népfelkelő.** Egy altiszt vizsgálja éjféltájt a figyelőket. Az egyikről azt hiszi, hogy alszik, azért rá is szól:

— Molnár, miért alszik?

— Nem alszom, tizedes ur, alázatosan jelentem, csak spórolok a nézéssel . . .

— **Szeszárak maximálása.** Hallatlan visszaélések történtek a szeszpiacon. Legnagyobb viszszaélés a maximális szeszárak kijátszása, a szesz rumozása, illetve likőrré való átalakitása. A likőr- és pálinkanemüek ára ugyanis nincs maximálva s igy e cikkekért korlátlan árakat követelhetnek és követelnek is. Nyolcszáz, vagy ezer koronás ár éppenséggel nem tartozik a ritkaságok közé. A kormány most végre ugy igyekszik e visszaélések utját állani, hogy maximálni fogja a rum, likőr és égetett pálinkanemüek árát, továbbá el fogja rendelni, hogy ilynemü cikkekkel csak olyan cégek foglalkozhassanak, amelyek már a háboru előtt is foglalkoztak velük.

— **Tilos a hadiélmények beküldése.** A hadügyminiszter rendeletet bocsátott ki, amely szerint a harctéren lévő egyes személyeknek vagy parancsnokságoknak a hadiélmények közlésére vonatkozó felhivásokra válaszolni tilos, mert a válaszok tömegéből az egész front berendezését és az ott küzdő csapatok erejét igen könnyü volna megtudni.

— **A legénység szabadságolása.** A Külügy—Hadügy közli, hogy a legénységi állománynak rövid szabadságát ujból szabályozzák. Eszerint minden legénységi állományu egyén, aki megszakitás nélkül hat hónapot töltött a fronton, vagy kilenc hónapot a mögöttes országrészben; 14 napi rövid szabadságot kaphat. A méltányossági esetek, amelyek rövid szabadság kivételes engedélyezését teszik szükségessé, ezután is tekintetbe vétetnek s az ily cimen engedélyezett szabadságot nem számitják be az emlitett 14 napba.

— **Az expressz-díjak felemelése.** A hivatalos lap szerdai száma közli a kereskedelemügyi miniszter rendeletét az expessz-díj felemeléséről és az expessz-kézbesitésnek a nemzetközi forgalomban való korlátozásáról. Ezek szerint a belföldi valamint az Ausztriával, Bosznia és Hercegovinával és Németországgal való forgalomban a levélpostai küldemények, postautalványok és pénzeslevelek expessz-kézbesitésért járó díjat 30 fillérről 60 fillérre emelik fel, a csomagok expressz-kézbesitéséért járó díjat 50 fillér helyett 1 koronában állapitják meg. Az egyéb külfölddel való forgalomban az expressz-kézbesités további intézkedésig szünetel.

— **A hivatalos bélyegzőkkel való visszaélések megakadályozása.** A hivatalos lap közölte a belügyminiszter rendeletét, amely a hivatalos pecsétnyomókkal és bélyegzőkkel elkövethető visszaélések megszüntetését célozza. A rendelet szerint olyan pecsétnyomót vagy bélyegzőt, amely akár polgári, akár más (katonai, egyházi) közhatóság, közhivatal vagy közhitelü személy e minőségének jelzésére szolgál, csak posta utján kézbesitett s hivatalos pecséttel ellátott hivatalos irásbeli megrendelésre, vagy oly személy megrendelésére szabad készitení, vagy ilyennek készitését elvállalni, aki a megrendelésre való jogosultságát a megrendelő közhatóság, közhivatal vagy közhitelü személy által kiállitott és hivatalos pecséttel ellátott irásbeli felhatalmazással igazolja. Hivatalos pecsétnyomót és bélyegzőt csak a megrendelő közhatóság, közhivatal vagy közhitelü személy cimére posta utján oly személynek szabad kiszolgáltatni, aki az átvételre való jogosultságát az előbbi bekezdésnek megfelelően kiállitott irásbeli felhatalmazással igazolja. A hivatalos megrendelést vagy meghatalmazást készitő, vagy a vállalkozó legalább egy éven át megőrizni köteles. A pecsétnyomó- vagy bélyegzőkészitéssel vagy annak elvállalásával foglalkozó egyén vagy vállalat, ha nála hivatalos pecsétnyomó vagy bélyegző megrendelése vagy átvétele végett oly egyén jelentkezik, aki jogosultságát megfelelően igazolni nem tudja, vagy akire nézve az a gyanu forog fenn, hogy a megrendelt tárgyat visszaélésre kivánja használni, ezt a rendőrhatóságnak azonnal bejelenteni köteles. Aki hivatalos pecsétnyomót vagy bélyegzőt anélkül hogy erre jogositva lenne, megrendel vagy átvesz, ugyszintén az a pecsétnyomó- vagy bélyegzőkészitéssel vagy annak elvállalásával foglalkozó egyén a fenti rendelkezést megszegi, az — amennyiben cselekménye sulyosabb rendelkezés alá nem esik — kihágást követ el és tizenöt napig terjedhető elzárással, valamint kétszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő. Az eljárás a közigazgatási hatóságnak, mint rendőri büntető biróságnak a székesfővárosi államrendőrség működési területén pedig az államrendőrségnek hatáskörébe tartozik.

Városunk és a Dunántul kulturéletéből.

Veszprém ősi kulturája.

Irta: **Rhé Gyula.**

A veszprémvármegyei muzeum létesitése óta oly nyomok vetődtek felszinre és oly régiségtárgyak kerültek a muzeumba, amelyek teljes bizonyitékai azon tényeknek, hogy ugy a történelem előtti időben, mint a történelmi idők kezdetén is Veszprém az első primitiv kulturának, valamint az ezt követő magasabb művelődési folyamatoknak nemcsak hogy részese volt, de okunk van azt hinni, hogy egyes időszakokban szük kereteit elhagyva, nagyobb terület kulturközpontjává vált.

Legrégibb emlékeink a kőkorba nyulnak vissza. E helynek lakott volták azok a csiszolt kőfejszék igazolják, amelyeket több ezer éves nyugvóhelyükről az ásó és eke vetette fel.

Egyenlőre csak néhány kő eszköz jutott felszinre, ami érthető is, mert az utána következő kulturrétegeknek egész sorozata takarja az őskor eme csinosan formált emlékeit.

A kőkort követő magasabb művelődési folyamatnak emlékeivel a városnak ma lakott részei teljesen be vannak szórva, sőt helyenként, mint pl. a Várhegyen és ennek oldalán és alján vastag réteget alkotnak.

E rég letünt multnak, az itt lakott népek szépérzékének és ipari tudásának legbeszédesebb emlékei a lépten-nyomon felbukkanó cseréptöredékek s az urnasirokban talált ép edények.

Az edények pereme és nyaka egyenes vonalakkal, zeg-zugos mélyitéssel, karikákkal, pontozással vannak diszitve: néhol e motivumokból összeállitott csoportok az edény öblét is diszitik, — máskor pedig a nagyobb felületeket egyszerü vonalhálózás tölti be.

Az edények alakja ezeknek rendeltetése szerint különböző és változatos.

A diszités legtöbbnyire mészbetétes, vagyis uj korában az edény vörös, sárga, szürke, vagy fekete alapanyagát éles fehér vonalak diszitették.

A diszitésnek ez a módja ugy a kőkorban, mint a bronzkorban divatos volt, nálunk azonban ez a kultura annyira különleges, oly feltünően elütő a többi ismeretektől, hogy ebben egy itteni, e földön hosszabb időn át divott műveltségi állapotot ismertünk fel.

Ezen műveltségnek területét elég szabatosan tudjuk már eddig is megállapitani.

Ha Veszprémen keresztül észak-déli irányban a térképen egy egyenes vonalat huzunk, ugy e területnek megkapjuk azon középtengelyét, a melytől keletre Tolna, Fehér és Komárom vármegyéknek egy része, nyugatra pedig Somogy, Zala, Vas és Győr megyék teljesen, vagy részben és valószinüleg Moson vármégye egy kis része is bele esik. E körzetben Veszprém teljesen központi fekvésü, a tengely közepén fekszik, de az ezen jellegü emlékeknek nagy tömege is arra utal, hogy magának a művelődésnek is Veszprém volt a központja, annál is inkább, mert oly tömegben, mint nálunk e területen belül más helyen a hasonló jellegü emlékek elő nem fordultak.

Feltünő, hogy az ugyanezen időből származó bronz leletek gyérek, de viszont az edényeknek pontos kidolgozása, szabatos formái inkább utalbennünket a bronzkor végére, mint elejére. Későbbi kutatások és leletek lesznek hivatva arra, hogy e kulturát megközelitő korhatárok közé szoritsák.

A kelták, akik nálunk is a vaskorszaknak bevezetői, — igen kevés nyomot hagytak maguk után; eddig alig számbavehető anyaggal rendelkezünk, de hogy itt voltak, arról több nyomon kivül egy sirmezőjük is tanuskodik, amelyet már a népvándorláskori népek azzal, hogy szintén temetőnek használták, feldultak.

Maga az a körülmény, hogy egy-egy korszaknak az emlékei nagyobb számmal nem jutnak felszinre még nem igazolja azon kornak művelődésének hiányát, még kevésbé a helynek lakatlan voltát. — Az ily emlékeknek kimaradása, jobban mondva feltünésüknek késlekedése igen könnyen érthetők oly helyen, ahol az ujabb művelődés a régebbinek romjain épül fel s ahol a legutóbbi is már többször megujulva, saját törmelékei fölé emelkedik.

Talán ez az oka, hogy a rómaiaknak e helyen való tartózkodásának nyomai is teljesen eltörlődtek s hogy mig a város egész közelében a római telepeknek gyűrüje vonul körül, addig Veszprémben magában csakis a székesegyház alapjaiban talált egy késő római feliratnélküli sirkő, az összes nyom s talán még egynéhány nagyon egyszerü siremlékezetet, amelyekben a hullák mellett a IV. század végéről származó római bonzpénzek és néhány fibula feküdt. E sirok azonban már a római hatalom letörése után első népvándorlás idejéből valók, koruk azonos a hasonló a keszthelyi népvándorláskori sirokéval s a bennük talált tárgyak csakis a letünt rómaiasságnak megmaradt emlékei.

Bár Veszprémet magát, az ő keskeny sziklatetőivel és festői szakadékaival, amelyeket az akkor még kevésbé kipusztított erdők még szebbé tettek, a római nem találhatta ideális telephelynek, mégis hihető, hogy a Várhegy alsó rétegeiben, a középkori omladékok alatt, római alapfalak rejtőznek, szintugy a környező hegyoldalaknak dél felé néző lankásabb helyein még lesznek római leleteink.

Azon téves hit, hogy a provinciális Pannoniában a római kulturának csak alacsonyabb rendü nyomai juthatnak felszinre, ma már megdöntött feltevés és az igazságnak felderitésében nagyrésze van a veszprémi muzeumnak, — ahol a balácai ásatásból eredő figurális falfestmény-töredékek, továbbá a művészi Apolo és Lares szobor tanuskodik azon magas művészi izlésről, amely az Itáliában otthonosnak méltó társa. A mozaikok vetekedtek a jó minőségü otthoniakkal s amint a muzeumi kiadványokban beigazolást nyert, az anyagnak helyi eredete és a készitő műhelyének itteni honossága is magasabb ipari fejlettséget feltételezett, szintugy számos műhelynek a honosságát a megmaradt edényégető kemencék, az ennek közelében talált elsőrangu, jól mintázott töredékek és sok szerszám, amelyeket a barbár betörés után romba dőlt műhelyek közelében találtunk, végérvényesen igazolják.

Róma volt a központ; de az onnan szétáradó tudás az itt lakott népek más felfogásával, más formaérzékével vegyülve, szellemi téren egy zajtalan forradalomnak lesz szülője s a helyi műhelyek a konvencionális formákat kezdik átalakitani, szépérzékük változatosabb helyi tipusokat teremt.

Sajnos, hogy a barbár népekkel való ezen jótékony keveredés be nem fejeződik; mielőtt ez megtörténhetnék, északról és keletről oly tömegek zudulnak a birodalomra, amelyekkel a belső bomlásban levő Itália megküzdeni nem tud és előbb provinciáit elveszitve, utóbb az egész birodalom bevonul az enyészetbe.

A régi nagyság helyére, a romok közé egymást felváltó vándor népek vonultak be. Uj szellem, uj erkölcs, uj szokások honosodtak meg a falak között. E népeknek elhagyott tárgyain Ázsia kulturszelleme leng.

A hosszabb-rövidebb ideig itt lakott népekkisebb-nagyobb töredékei a Balaton mellett és a Bakonyban visszamaradnak, a tarka keverék az avaroknak bevonulásával kerül egy közös központi hatalom alá, amennyiben a szlávval erősen szaturált avarnál egységes művelődésről beszélni lehet, közös művelődési folyamat alá is.

A bevándorolt magyarság az avart még itt találta, sőt okunk van azt hinni, hogy friggyet kötve közös erővel rontanak nyugatra, ahol a krónikások őket felváltva hungereknek és avarnak nevezik, csak magyarnak sohasem.

Ez időtájt a kereszténység letörülhetetlen mázzal vonta már be a Dunántult. Még állottak a római épületek romfalai, de a régi pogány kultura teljesen megszünt, a római istenségek faragott képeiből a pannoniai kereszténység első templomainak alapfalait rakják le. A Várhegy fokán a székesegyház közelében már az avar időkben keresztény templom állott, Veszprém ősi kulturájának helyébe ezzel egy ujabb lépett, amely ezer viszontagságon keresztül, sokszor majdnem teljesen eltörülve, de mindannyiszor ismét feléledve ezer éve fennáll és egy ujabb ezredévre nyujt reménységet.

A veszprémi káptalani iskola.

A D. K. E. huszonötéves működésének jubileumát Veszprémben ülte meg. Méltó helyet választott e célra, mert a Dunántulon már a római uralom idején annak a kornak megfelelő kulturélet folyt. Mikor a magyarok mai hazájuk földjét elfoglalták az állami és kulturális élet központjává ismét vidékünkket tették. Itt dőlt el a Dunántulon Kupa legyőzésével, fegyverrel a nemzet végső sorsa, itt hajtotta zsenge művelődésünk első hajtásait. De a mi városunkat szorosabb értelemben is nevezhetjük kulturánk egyik ős fészkének.

A kereszténység, ha egy népet kötelékébe felvett, azonnal gondoskodott annak nemcsak erkölcsi, hanem egyuttal a korviszonyoknak megfelelő általános kiműveléséről is. Nálunk a szerzetesek első terjesztői a hithirdetés mellett az ismereteknek. Amint azonban a kezdet nehézségein tülestek s az egyházi hierarchia rendezve lett a szerzetes házakban fennállott iskolákon kivül nálunk is megtaláljuk a káptalani vagy székesegyházi iskolákat is. Ezek felsőbb jellegü tanintézetek voltak, melyekben a szabad mesterségeket grammatikát, retorikát, dialektikát, arithmetikát, geometriát, asztronomiát, muzikát és jogtudományt tanitották.

IV. Lászlónak 1276-ból fennmaradt oklevele szerint Veszprémben is volt ilyen főiskola, melyről legutób Békefi Remig dr. mutatta ki, hogy nem volt egyetemi jellegü. Az iskoláról létezése idejében nem sokat tudunk, pusztulásának története az, ami emlékét az utókor számára megtartotta. Csák Péter nádor hadai 1276-ban Veszprémre rontanak s okleveleink tanusága szerint a várost felduljják s kirabolják. Az iskolákra vonatkozólag IV. László okirata ezt mondja: A város (Veszprém) sanyargattatása után már több izben visszahelyeztetett régi fényébe *a szabad mesterségek iskolája*, mely most . . . majdnem izzé-porrá égett.

A pusztulás után a királyi kegy megmenti a végső enyészettől, amennyiben a király a siófoki vámot a veszprémi egyháznak adományozza avval a rendelkeléssel, hogy abból a leégett iskolát és temlomot felépitsék.

Arról az életről mely a muzsák e szent helyén folyt részletesebb adataink nincsenek. Abban az okmányban, melyet Katona a káptalani levéltárban talált azt olvassuk, hogy nagy tekintélynek örvendett, sőt maga László király is a párisi iskolához hasonlitja: tudja meg mindenki, hogy Veszprém városában . . . Isten kegyelméből a szabad mesterségeket . . . miként Párisban, Franciaországban, a tanitók tudományának kitünősége és a tanulók tömeges látogatása által, egész Magyarország egyházai fölött a virágzó hirnév eddig egyre növekvő fénnyel ragyogta be és a jogtudomány . . . ugyanott első rangra emelkedett.

A székesegyház sekrestyéjének egy szobája tele volt könyvekkel, a tudomány minden ágából. Értékét Pauler szerint 3000 márkára becsülték, ami abban az időben nagy érték volt. Ez a könyvtár a székesegyházi hires iskola használatára szolgált.

Ezen tul. már csak néhány töredékes nyomunk van. A veszprémi iskola bold. Szüz kápolnájának 1486-ban Jutason birtoka volt. 1508-ban Veszprémben háza van, közel a Veszprém vizéhez. Az 1532. évből feljegyzéseink vannak, melyek Pál nevü iskolamesterről tesznek emlitést. — Utána teljesen nyoma vész. Megszünését ép ugy homály födi, mint keletkezésének időpontját.

Honfiui érzésünk fájlalhatja, hogy több adattal nem rendelkezünk. — De a meglevők is egy szép fejlődésnek indult, — országos tekintélyre emelkedett iskoláztatásról sejtetnek, melyet a kereszténység inspirál és tart fenn. S ha a multnak szép emlékei ki nem mosódnak emlékezetünkből, érezni fogjuk, hogy művelődésünk lelkiségen alapszik, keresztény kultura.

A mult tanusága jelöli meg az utat a jövendőbe törekvő haladásnak, amely utmutatást ha megvetünk végzetes tévedésbe esünk, mert a nemzeti műveltség impulzusainak egy részét mindig a multból veszi. Ezek a gondolatok adták az alapot rövid emlékezésünknek régiekről.

A Dunántúl keresztény
műtörténeti emlékei.

Irta: **dr. Luttor Ferenc.**

A kereszténység első négy százada lassu, biztos folyamatban alakitotta ki irásjeleit, stylusát, mellyel fenséges, benső szervezettségét, rendszerét emberi módon kifejezésre juttatja. Márványt és fát, aranyat és vasat épugy felhasznált, mint az emberi szót, az emberi érzést, az emberi lelket. Sajátságos, hogy az első keresztény műemlékek keleten és nyugaton egyaránt igénytelen, szürke külső alá rejtik a belső értékeket. Mintha a jeruzsálemi ebédlőház vagy a katakombák szürke-poros burkolatát akarták volna megbecsülni. A pogány kultusz-épitmények csillogó frizei, pompásan csatornázott oszlopai nem feleltek meg a keresztény művészet intencióinak akkor sem, amikor pedig már császári bőkezüség épitette a bazilikákat és keresztelő kápolnákat. Igy maradt meg a keresztény művészeten valahogy az emberibb, fensőbb filozófia karaktere, a benső tartalomnak, a benső gazdagságnak hangsúlyozása. S épen ez a benső tartalom, ez a naiv naturalizmus segitette a keresztény művészetet ahhoz a stylushoz, melyet a raffinált görög aesthetika sem közelithet meg — az atheni Akropoliszon, vagy Girgenti és Paestum templomvárosaiban sem, csak mythológiájának mesterileg szövött sejtelmes álmaiban.

A római légiók nyomában ez a keresztény kultura terjedt át Dalmácián át Pannoniába is, s itt a Dunántúl szeliden halmos vidékein virágzó keresztény életet teremtett. És ha a népvándorlás pusztító árja időről-időre át is viharzott ezen az Istenáldott vidéken, a keresztény kulturának tradicioi itt már oly mélyen gyökereztek, különösen a szláv népek tartósabb letelepedése nyomán, hogy honfoglaló őseink, ha konszolidált államformában országot alapitani akartak, a keresztény kultura volt az egyedüli norma, melyet követhettek.

A kereszténység a IX. században már nemcsak mint titokzatos mélységekből táplálkozó világnézlet, hanem mint külsőleg is befejezett szervezet állott a népek és nemzetek közepette. Mint transzformátor egyenlitette ki a nyerserejük kényszerhatása alatt friss államalkotó munkában forrongó népek kulturájának megujuló lendületeit.

S ekkor az egyházi épitőművészet is kibon-

takozott a bazilikák burkoltságából, s a korai román styl gyönyörü külső tagozottságát, zömök, erős pillér-rendszerét, hatalmas boltiveit nemcsak az anyagszerüség törvényei teremtették meg, hanem elősegitette azt a keresztény világnézlet kulturát és állami életet szabályzó hivatása is.

A magyarság letelepése és lassu átkrisztianizálódása idején a román bazilika styl volt az uralkodó. S minthogy a hóditó nép zöme itt a Dunántúl telepedett meg, különösen a halban, vadban bőséges Balatonvidéken, igy látjuk, hogy a keresztény kultura kövületei, a kőegyházak is ezen a vidéken épültek először. A magyarság letelepedése nem ötletszerü, hanem rendszeres, tervszerü volt; — a meghóditott vidékeken pedig a letelepedést már évszázadok óta kialakult hagyomány szabályozta. Ez szabályozhatta az egyházkerületek beosztását is, mert másként érthetetlen volna, hogy a nagy király nem ujabb székhelyén: Székesfehérvárott, hanem Veszprémben állitotta fel a püspökséget, hol egyébként a királyi család is szivesen tartózkodott. A szerzetesek letelepedése is ezen a vidéken a legtervszerübb. A talajviszonyok, a rengetegek sürüsége fölé emelkedő dombok, vagy a bérces vadonok ölén meghuzódó bájos völgyek alkalmas terepként szolgáltak ilyen kulturcentrumok létesitéséhez. A legelső keresztény magyar emlékek maradványai nagyrészt még a föld alatt rejtőznek. Tervszerü ásatásokat ezirányban — talán mert az érzék is hiányzott hozzá, de inkább mert a városok folytatólagos élete nyelte el őket — régebben nem folytattak. Az ujabb korban Székesfehérvárott, Esztergomban, Pécsett, Tihanyban, Pannonhalmán, Zalavárott és más helyeken is folytatott ásatások és megfigyelések eredményei is csak részben vonatkoznak első szent királyunk által alapitott műemlékekre. Annál gazdagabb azonban az anyag, amit szorgalmas kutatóink Henszlmann, Hampel, Czobor, Pasteiner és Békefi apátur, ma pedig a már teljes tudományos és hivatalos apparátussal a Műemlékek Országos Bizottsága a III. Béla korában hatalmas lendülettel megindult monumentális épitkezésre vonatkozólag gyüjtöttek.

A XIII. század közepe táján a legtöbb már létező egyházat át kellett épiteni. Ha nem is vesszük fel, hogy kőépitmények voltak (bár ez sem volt ritka), az olaszos épitmények az itteni zordonabb időjárással dacolni nem tudtak huzamosabb ideig, s a hadimozdulatoknak és tüzvészeknek is áldozatul estek. A magyar kereszténység azonban mindig izmosabbá vált, s a kultura ujabb munkásai, a francia földről behozott ciszterciek és premontreiek fejlett kulturájukkal a megindult szervező és épitő munkát mindig tökéletesebb méretekben segitették. Szent István vártemplomai, a római erőd-reminiscenciákon kiképzett magyar speciális épitkezés helyét (melynek karakterisztikuma a négy saroktorony szerves beépitése a bazilika konstrukcióba), felváltotta a külsőleg és belsőleg gazdag kialakitásu, pompásan ornamentikázott franciás izlés. Ennek az épitkezésnek, melyet átmeneti styl néven ismerünk, mert a román és góth stylperiodus közé esik virágzása — a magasra emelt szentély alatt épitett altemplomok (nálunk némi megokoltsággal katakombának hivják ezeket az altemplomokat) — különleges zamatot adnak.

Ilyen altemplomokat találunk a XII. század utolsó évtizedeiből a pécsi székesegyházban, a XIII. századból a veszprémi székesegyháznál és a pannonhalmi apátsági templomban. A legrégibb ilyen épitményt Tihanyon látjuk Imre király korából a XI. század elejéről, mely azonban a primitiv román épitmények közé osztályozódik. A veszprémi Gizella-kápolna, mely a püspökség északi végén huzódik meg, a finomultabb átmeneti kor ékességeit viseli magán. Bairól az utolsó mezőben két apostol alakja a barbár restaurálás pusztitását kikerülte, s ma is eredeti mélységes tartalmu egyszerü felfogással lepi meg a szemlélőt. A XIII. század derekáról való ugyancsak Veszprémben a Benedekhegy alján a dominikánus apácák kolostorának romja, melyben egykor Sz. Margit királyleány zárdai fogadalmas magányát megkezdette.

Veszprémhez közel különös figyelmet érdemel a felsőörsi prépostsági egyház. Homlokzatának kiképzése, minthogy egyuttal a zömök torony nyugati falát is képezi, határozottan várszerü. A torony felső épitménye olyan stylbeli eltéréseket mutat, hogy keletkezését jóval későbbi időpontra kell tennünk. A kapu bélletnek különös érdekességet kölcsönöz az oszlopfejek frizszerüen összefolyó sorozata primitiv véséssel, állati és emberi szymbolikus alakzatokkal. A homlokzaton látható csomózott oszlopok tipusa Pannonhalmán is megvan; egyébként ez a játék a kemény márvánnyal normann-longobard épitészet szeszélyes alakitásai közé sorolható.

Pompás alaprajzukkal és gazdag ornamentikájukkal az általános művészettörténet szempontjából is figyelmet érdemelnek a lébényi és jáki templomok, továbbá a zsámbéki rom. Ezeknél a műépitményeknél a pillérek oszlopfői és a portálék raffinált művészi izléssel készültek, s különösen a jáki templom apszis-záródásainak ablakainál oly állatmotivumos diszek szerepelnek, amilyeneket csak a bari Sz. Miklós egyháznál láthatunk ily bőségben. Általában megállapithatjuk azt, hogy az Árpádok korában kulturánk ugy a műemlékek számát, mint qualitásait tekintve, épen nem maradtak el a déleurópai és franciaországi virágzó kultura mögött. Az apátsági templomok és székesegyházak mellett a szerzetesházakat és a püspöki és káptalani épületeket is szolidan, tartós anyagból épitették, mint azt a Zirczen nemrég Hümpfner ciszt. theol. tanár által feltárt alapfalak igazolják. Ha a városokban a régi palotáknak nyomaveszett, ugy nem az épitést, sem az idő vasfogát, hanem a török és német háboruk mindent felforgató pusztitását vagy a későbbi átépitéseket is kell okoznunk, melyeknél az előbbi épület anyagát gondolkodás nélkül felhasználták.

A tiszta góth épitési stylnek Dunántul — Budát leszámitva — emlékei nem maradtak fenn. Székesfehérvárott a városháza falához támasztva áll a kis Anna-kápolna, mely egykor a Johanniták volt, s góth ornamentikát mutat. Ugyanilyen góth-átépités nyomai mutatkoznak a zsámbéki romokon is; a templom eredeti román stylje azonban ma is tisztán kivehető.

Ha az elmondottakhoz vesszük még a dörgicsei, ecséri, csobánczi, apáti, tótlaki, rábaszentmiklósi, pécseli, kőröshegyi, egregyi, dömösi, zirczi, horpácsi, dömölki, deákmonostori, zalavári, bakonybéli és somogyvári egyházakat, melyek részben romokban vannak, részben az átalakitásokon át is hirdetik a keresztény középkor épitési készségét, meg kell állapitanunk, hogy a XV. századig a magyarság legkulturáltabb vidéke a Dunántul volt. Ennek a kulturának centruma a veszprémi püspökség volt mindenkoron, már azon egyszerü tényből kifolyólag is, hogy a Dunántul legáldottabb vidéke: a Balaton környéke, a szombathelyi és fehérvári egyházmegyék kiszakitása előtt egyházilag is ehhez a centrumhoz tartozott. A Dunántul történelmi és kulturális jelentősége a XIV. században kezdett csökkeni, amikor a politikai érdekeltség is a Felvidékre helyeződött át. A mohácsi vészre következő török hódoltság három századra megakasztotta a további fejlődést.

Hogy azonban milyen erős volt ennek a római-frank nyomokon kifejlődött épitő kulturának a gyökere, láthatjuk abból, hogy a török vész multán a barokk-styl legszebb alkotásait feltünő nagy számban ismét csak a Dunántúlon találjuk fel.

Nem tartozik témám körébe azon kölcsönös viszonylatoknak ismertetése, melyek a kultura ezen kőbe lehelt alkotásai és a kulturának élő, mozgató erői között szükségképen fennállnak, de meg kell jegyeznem, hogy ezen nagy stylt sejtető műtörténeti emlékek beszédes tanui azon eleven életnek is, mely az ilyen épitmények körül áramlott. A szolid, monumentális, a századok viharával dacoló épitmény a keresztény középkorban a templom, az Istenháza volt, s ezen nem szabad csodálkoznunk, hiszen a változandók forgatagában, az egyik napról a másikra virradó élet vásári zajában a keresztény világnézlet, — melynek a templom eleven kövülete — képviselte a megyarságnak a keresztény középkorban oly erős gerincét.

A Veszprémvármegyei Muzeum.

Irta: **dr. Dornyay Béla.**

A Veszprémvármegye közművelődését szivükön viselő, valamint a megyei kulturát vezető és irányitó tényezők és egyes lelkes személyek körében is, régi keletü az olyan irányu mozgalom, mely Veszprém vármegye sok dicső napot látott, küzdelmes multját és megnyugtató jelenét felölelő és ismertető megyei muzeum megalapitását és fejlesztését célozta.

Már a mult század hetvenes éveinek legelején — mondhatni a magyar régészet, régészeti irodalom és muzeális mozgalmak bölcsőkorában — ugy látszik a vadregényes és tudományos tekintetben is sokat igérő Bakony kutatásában már akkor országos hirnevü Rómer Flóris hatása alatt, többek között városunkban — a Bakony városában is — mozgalom indult meg egy vármegyei muzeum létesitésére. Erről tanuskodik az Archaeológiai Értesitő (V. kötet) 1871-ik évi folyamának 127—128-ik oldalán olvasható s Rómer Flóristól eredő tudósitás is „Régészeti mozgalmak" cimén, mely szerint már a többek között „Veszprémben is mozognak és ezen mozgásnak célja nem kevesebb, mint a megyében talált régiségek gyüjtése és fenntartása. Ivánfi Ede kegyesrendi tanár és buzgó történész mozgatja a fát és a megye főispánja, valamint az értelmiség hajlandók ezen ügy előmozditásához járulni. Első vonalban Ányos Móric s Rosos Miklós éremgyüjteményeit akarják a megyei muzeumnak megmenteni. Ez igy jól van, bár már elébb voltak volna ily megyei muzeumok, akkor legalább nem árulják vala szolgabiráink a becses éremgyüjteményeket font számra!"

E mozgalom eredményképen a vármegye vezetői 1873-ban, 442. jkvi szám alatt ki is mondották egy vármegyei muzeum megalapitását. A gyüjtési mozgalom — a vármegye égisze alatt — bár rendszertelenül és minden különösebb terv nélkül, ugyanekkor meg is indult s egy csomó muzeális tárgyat, főleg régi pénzeket és vegyes régiségeket eredményezett, mely tárgyak a később nagyarányban megindult muzeumi gyüjtés tárgyai közé jórészt be is olvadtak.

Sajnos, a hetvenes évek elején megindult muzeumi mozgalom még nélkülözte az elhatározás szilárdságát s a munkálatok keresztülvitelére kiküldött legjobbjaink is, Bezerédy püspök, Sárkány apát, Véghely Dezső, Ács Rudolf, időközben elköltöztek az élők sorából, az utódokra hagyván e nagyfontosságu kulturális feladat teljesitését és végleges megoldását.

Végül a XX-ik század elején több nevezetes körülmény szerencsés összetalálkozása ismét felszinre vetette a sokáig szunnyadó és már-már véglegesen elalvó eszmét s azt nemsokára meg is valósitotta. Ugyanis a Rómer hatása alatt hosszu éveken át (1867—1901.) lankadatlan buzgalommal és nagy hozzáértéssel gyüjtő Mihálydy János, bakonyszentlászlói plébános halála után, párját ritkitó bakonyvidéki régiséggyüjteményét az állam megvette a Magyar Nemzeti Muzeum számára. Itt azonban a gyüjtemény még sem érezhette magát egészen otthonosan s minthogy a Bakony bércei között született, a Bakony bércei közé is kivánkozott vissza. Mintha a gyüjtő szelleme őrködött volna a gyüjtemény felett, mintha az ihlette volna meg annak lelkét, aki módot talált arra, hogy a Bakony vidékén összegyüjtött régiségek visszakerüljenek egyedül illetékes otthonukba.*)

Nemsokára a régiséggyüjtemény megalkotójának halála (1901.) után, három nagy ember ta-

*) 1903-ban, de még 1901-ről, tehát Mihálydy halála évéből keltezve, ismertette röviden dr. Récsey Viktor e szép gyüjteményt az Archaeologiai Értesitőben (XXIII. köt 64—66.) és itt már azon óhajának adt kifejezést, hogy a b. e. gyüjtő intencióinak is megfelelően, ezen gyüjtemény Veszprém részére szereztessék meg.

lálkozott egymással Veszprémben: dr. Fenyvessy Ferenc, a vármegye főispánja, br. Hornig Károly dr., a veszprémi egyházmegye fenkölt lelkű pásztora és dr. Fraknói Vilmos, az ország határain kivül is jól ismert tudós püspök. Találkozásuk, beszélgetésük, eszmecseréjük egy szép eszme fogantatása volt, melyből rövid időre rá megszületett valóság, a „Veszprémvármegyei Muzeum" lett.

Igazán szerencsés helyen, szerencsés körülmények között született meg a veszprémi muzeum eszméje. Születése felett három nagy lélek őrködött. Az egyik áldozatkészségével, a másik tudományával, a harmadik magas társadalmi tevékenységével s székvárosa iránt való nagy szeretetével karolta fel az eszmét. Meghalhatott-e az, mikor ily erős karok emelték fel, ily nagy lelkek ápolták? Valóban kicsinyhitűség lett volna még csak feltételezni is azt!

Veszprém vármegye törvényhatósága 1902. december 2-án 397. sz. határozatával szentesitette a „vármegyei muzeum" létesitését, 1903. március 10-én pedig a vármegye közgyülése megalkotta a tulajdonát tevő muzeumra vonatkozó szabályrendeletét. A gyüjtemények elhelyezésére a vármegye diszes székházának II. emeletén 11 termet bocsátott rendelkezésre. A berendezés Wosinszky Mór apát, orsz. felügyelő vezetése alatt, 1903. tavaszán vette kezdetét és abban Laczkó Dezső igazgatón kivül közreműködtek K. Paur Ödön és Rhé Gyula. Ugyanez évben a Muzeumok és Könyvtárak Orsz. Főfelügyelőségének felügyelete és soha meg nem hálálálható pártfogása alá került, amely a berendezés költségeire 1912-ig 5743 K 50 f-t engedélyezett. Ehhez járult a Vallás- és Közokt. Miniszter 1882 K 50 f. rendkivüli segéllyel és br. Hornig Károly veszprémi püspök 2000 K-val. A hiányzó összeg a muzeum anyagi és erkölcsi istápolására alakult Veszprémvármegyei Muzeumegylet alapitványaiból és a vármegye javadalmaiból nyert fedezetet.

A muzeum 1904. nov. 6-án, a Főfelügyelőség óhajára a nyilvánosság kizárásával, csakis a tagok és a Főfelügyelőségnek kiküldöttei előtt, teljesen csendesen nyittatott meg.

A vármegyei muzeum megalapitása tekintetében tehát — a már fentebb jelzett nagynevü személyiségeken és a Főfelügyelőségen kivül — főleg kétféle tényezőnek közremunkálása biztositotta a sikert, mely két tényező egyike, maga a muzeumot megalapitó tulajdonos: maga a vármegye, a másik tényező pedig a muzeum ügyének előbbrevitelére és annak támogatására alakult Veszprémvármegyei Muzeumegylet. Ez 1902. november 30-án tartotta alakuló közgyülését, Alapszabályait 1903. április 1-én hagyta jóvá a belügyminisztérium s tagállománya 1903. május 1-én 23 alapitó tag (5100 K alapitványi összeggel) és 127 rendes tag. 1915-ben volt 210 muzeumegyleti tagok száma. A muzeumegylet jelenlegi elnöke dr. Békefi Remig zirci apát.

A megalapozás nehéz munkája után a már aránylag könnyebb épités következett, melyet igazi lelki örömmel, körültekintő gondossággal és a jól végzett munka boldogitó öntudatával vittek keresztül az igaz ügy szolgálatába szegődött lelkes férfiak, közöttük — a már emlitetteken kivül — a Muzeumok és Könyvtárak Orsz. Főfelügyelősége részéről legfőképen br. Szalay Imre, h. orsz. főfelügyelő és Mihalik József előadó orsz. felügyelő, a helybeliek közül pedig Laczkó Dezső, a muzeum nagyérdemü igazgatója és Rhé Gyula muzeumőr, a régészeti szakirodalom neves munkása, nem emlitvén itt a Muzeumegylet számos nagynevü vezető egyéniségét.

A Veszprémvármegyei Muzeum keletkezése és fejlődése történetének rövid vázolása után, tekintsük át a tizennégy év óta fennálló muzeum jelenlegi beosztását és állapotát és pedig csakis a leglényegesebb adatokra való rövid utalással.

A muzeum hat osztályra oszlik, u. m. könyvtárra, régiségtárra, képzőművészeti, néprajzi, természetrajzi osztályokra és a hadi gyüjtemények tárára.

A) Könyvtár. Alapját báró Hornig Károly püspök adománya vetette meg. A könyvtár törzsanyaga — mely könyvekből, hirlapokból, apró nyomtatványokból, térképekből, kéziratokból, oklevelekből és egyéb iratokból, továbbá egyéb könyvtári anyagból áll — jelenleg 14,663 darabot számlál. Cédulakatalógusa kész. Könyvtárhelyiség, olvasóterem és könyvtáros hiányában a közönség rendelkezésére nem bocsátható, sőt épen ezen okokból sajnos, még a muzeumi tisztviselők sem használhatják.

B) Régiségtár. Alapját, mint már emlitettük, az állam által 1130 K-ért megvásárolt *Mihály* Jánosféle régiség-gyüjtemény teszi, melynek darabszáma megüti a 2500-at s őskori,- római-, közép- és ujabbkori és kegyeleti tárgyakból, valamint érmekből és pénzjegyekből áll. Az egész régiségtár darabszáma megüti az 52389-et. — Anyagának zömét a kelta- és római kultura emlékei szolgáltatják. A Bakonyvidék különböző helyeiről származó római emlékek ama lábrakapott tudományos tévhitet döntik meg, mintha vidékünk csak hozzáférhetetlen és a kulturára teljesen alkalmatlan őserdő lett volna, sőt mi több, a múzeum első kiadványának hiradása nyomán a tudósvilág bámulva csodálja a közeli Baláca-pusztán felszinre jutott és múzeumunkban elhelyezett faltöredékeket, mint amelyek a pannóniai római életnek és művészetnek egyedülálló figurális festménytöredékei. Ezen, eddig magában álló hazai lelettel, — melyben több nagy remek mozaik, bronzok, ezüstmécs, vas-szerszámok stb. is szerepelnek, — a múzeum tudományos értéke nem remélt mérvben emelkedett. A régiségtár legbecsesebb ereklyéi közé tartozik még az a kiváló szépségü bronzlelet, amely széphelyi *Frankl* Henrik gichathalmi birtokos hazafias elhatározása révén, 1907-ben került a múzeum végleges birtokába. Darabjai: egy Apollo szobor, egy láresz, egy-egy bronztál és kancsó és két mécses.

C) Néprajzi-tár. Magyar-, hazai nemzetiségi tárgyak, a rokon népek-, külföldi művelt népek-, külföldi primitiv népek tárgyai, 1640 darabszámmal. Legérdekesebb darabjai a megyei céh-emlékek és a bakonyvidéki ősmagyar motivumokat lehellő pásztorfaragások, népies himzések stb.

D) Képzőművészeti gyüjtemény. Szobrok, festmények, rajzok, metszetek, fényképek, modern iparművészeti tárgyak, 2125 darbszámmal — Egyes darabjai közül különösen emlitésre méltók *Csikász* Imre művészi szobormásolatai, emléktábla tervei stb., *Holló* Barnabás, *Strobl* Alajos, *Zala* György, *Borsos*, *Gerstner*, *Mészöly*, *Pállya* stb. stb. művei, a régi megyei várak egykoru metszetei, herendi és altwieni stb. porcellánok, vármegyei majolikák és kőedények stb. stb. — E gyüjtemény alapját az állami letétbe kapott egy darab olajfestmény és 28 műlap vetette meg.

E) Természetrajzi gyüjtemény. Elsősorban vármegyei származásu állatok, növények, ásványok, kőzetek és kövületek, melyeknek darabszáma 11108. — Egyedülálló a földtani és őslénytani gyüjtemény, amelyet *Laczkó* Dezső múzeumi igazgató, valóban életének javarészét áldozva rá, gyüjtött és amely több feltünést keltő unikumon kivül, némi kiegészités után, az egész Bakony geológiájának és paleontológiájának teljes gyüjteménye lesz. Ez már eddig is magában foglalja „A Balaton tudományos tanulmányozásának eredményei" cimü s a Magyar Földrajzi Társaság által meginditott nagyszabásu tudományos vállalat paleontológiai függelékében feldolgozott balaton-felvidéki és bakonyi faunának zömét. 1907-ben dr. *Pillitz* Benő orvos Veszprém vármegyének csaknem teljes növénygyüjteményét (1352 faj, számos példánnyal) ajándékozta a természetrajzi tárnak.

F) Hadi gyüjtemény (a világháboru ereklyetára). Katonai felszerelési tárgyak (ruházat, fegyverek, lövegek stb.); hadi posta (levelek, levelező lapok, bélyegek stb.); könyvek, nyomtatványok, hirlapok, kéziratok stb.; rajzok, fényképek; emléktárgyak; fogolymunkák; pénznemek; zászlók, jelvények, kitüntetések, érmek stb. stb. Összesen 294 darab. Anyaga a világháboru forgatagában egyre szaporodik, főleg a helyben állomásozó két honvéd-ezred, a 31-es gyalog- és a 7-es tüzérezred lelkes tisztikarának és legénységének gyüjteséből. Legkiválóbb darabjai *Schamschula* Rezső honvéd-tábornok ajándékából valók.

Az egész múzeum összegezett törzsállománya az 1915. év végén: 82216 darab volt.

Az itt általános, nagy vonásokban felsorolt gyüjteményi tárgyak közül jelentékeny számu és nagyértékü adományok, illetve letétek fűződnek a magyar állam, báró *Hornig* Károly bibornok-püspök, gróf *Esterházy* Imre, *Ádám* Iván, *Cser* József, feldaui *Fröhlich* Móricné, széphelyi *Frankl* Henrik, *Havlicsek* Ferenc, *Hunkár* Dénes, *Koller* Sándor és neje, *Kolossváry* József, *Lakath* János, *Töttösy* Béla, özv. *Rosos* Miklósné, a Veszprémi Ipartestület, a Veszprémi Káptalan, számos vármegyei község és veszprémi polgár stb. stb. neveihez, megjegyezvén, hogy itt — cikkünk vázlatos keretei miatt — természetesen csak a legkiválóbbakat, azokat is csak töredékesen emlithetjük fel.

A múzeumi anyag mindjárt az első években oly rohamosan szaporodott, hogy már a múzeum 1906. évi jelentése kiemeli a rendelkezésre álló helyiségek szűk voltát és ettől kezdve állandóan felhangzik a panasz, melyen csak a múzeum céljainak megfelelő és külső megjelenésével is benső tartalmával is összhangban álló, önálló múzeumi épület mielőbbi emelése segithetne és amely megfelelően hirdethetné Veszprém vármegyének minden időkben volt kulturáját. Az állandó múzeumi épület emelésére irányult mozgalomban kiválóan dr. *Óvári* Ferenc orszgy. képviselő, *Jánosi* Ágoston püspök, Hunkár Dénes főispán és Koller Sándor alispán vették ki, a fáradságos és sok utánjárást igénylő munkában az oroszlánrészt. Hosszas küzdés, sok vita és tárgyalás és az energiát pazarló csüggedés elosztalása után — végre a magyar állam, a vármegye és egyesek bőkezű áldozatkészségéből — 1914-ben megvalósult a régóhajtott terv, a *Medgyaszay* István tervezte állandó múzeumi épület emelése is. Sajnos azonban a múzeumi épitkezési munkálatok a világháboru kitörésekor hirtelen félbeszakadtak, de biztositva van, hogy ez év tavaszán ujból megkezdhetők lesznek és ekkor reméljük, hogy a már eddig is két emeletig felhuzott épület csakhamar tető alá kerül és belső berendezése is, régi óhajunk szerint el fog készülni, hogy azután állandó lakóhelyet adhasson a páratlan gyüjteményeknek. Mert csakis akkor, ha majd át fog adatni rendeltetésének az állandó múzeumi épület, csakis akkor foganatosithatunk majd csak igazán rendszeres, célirányos és eredményes gyüjteseket, csakis akkor helyezhetjük el hozzáférhető és tanulságos módon a meggyüjtött anyagot, csakis akkor kszelhetjük azt igazán múzeálisan és dolgozhatjuk fel szakszerűen. — Ez esetben remélhetjük azután teljes meggyőződéssel, hogy a hivatását teljes mértékben betöltő múzeum birtokában, az egykori Bakony vármegyéje — *Rhé* Gyula szavaival élve — a magyar kulturának egy mély tüzzel fellobbanó s ragyogásában mindig erősödő csillaga lesz, amely fényét messzebb fogja szórni, mint amily távoli vidékekre hatolt el egykor ennek rejtelmes sötétsége. Szivből kivánjuk, hogy ugy is legyen!

*

Befejezésül a múzeumra vonatkozó irodalmat és kiadványokat soroljuk fel. A múzeumi anyag irodalmi ismertetése — a körülményekhez képest — az Évi Jelentések rövid felsorolásán és egyes szakfolyóiratok alkalmi közleményein kivül, a múzeumi kiadványokban folyik. A kiadványokat a múzeumegyleti tagok tagilletményül kapják. Eddig megjelent kiadványok: I) Rhé Gyula: Ős- és ókori nyomok Veszprém körül. — II) Dr. Pillitz Benő: Veszprém vármegye növényzete. 2. részben. — III) Laczkó Dezső: Veszprém városának és tágabb környékének geológiai leirása. — IV) Laczkó Dezső: Római telepnyomok és utirányok Veszprém megye déli felében. És: Rhé Gyula: A baláczai ásatások eredményei. Br. Hornig Károly „Balácza" cimü kiadványában.

A háboru krónikája.

Május 14. Az Argonneok és a Maas között egyes helyeken élénk kézigránátharc volt. A Maas keleti partján a franciákat az Ablain-erdőtől nyugatra levő kőbánya ellen intézett balul sikerült támadásuk alkalmával jelentékeny veszteség érte. — A Monte San Michele északi lejtőjén csapataink több támadást visszavertek. Az olaszokat sulyos veszteség érte. — Az orosz és a délkeleti harctéren a helyzet változatlan.

Május 15. Az orosz és a délkeleteti harctéren nincs nevezetes esemény. — A doberdói fensikon San Martinótól nyugatra az olaszoknak egy heves kézigránáttámadását elkeseredett harc után vitéz katonáink visszaverték. — A Maas nyugati partján a franciáknak a 304-es magaslat ellen intézett kézigránáttámadását a németek visszaverték. — A kölcsönös tüzérségi tevékenység a Maasnak mindkét partján élénk volt.

Május 16. Tegnap délután több szakaszon élénk tüzérségi harc fejlődött ki. Éjjel repülőink Monfalkonénái katonai jelentőségü telepekre bombákat dobtak. Valamennyi repülőgép sértetlenül tért vissza. San Martinótól nyugatra gyalogságunk kiverte az ellenséget előretolt árkaiból és több ellentámadást visszavert. Az olaszoknak a Monte San Micheletől északra végrehajtott előretörései összeomlottak. — 13-án délután egy tengerészeti repülőgéprajunk sikeresen bombázta Valónának katonai telepeit és Szaszeno szigetét. — A Maas-menti harci területen a franciáknak a Mort Homme nyu-

gati lejtőjén és a Caillette-erdőnél és egyéb helyeken intézett támadásait a németek könnyűszerrel visszaverték.

Május 17. A tüzérségi harc tegnap az egész harcvonalra átterjedt. A görci hidfőnél, Plávánál és a tolmeini szakaszon tüzérségünk az ellenség fedezékeit erőteljes tűz alatt tartotta. A karintiai harcvonalon a látóviszonyok mellett szintén élénk tüzérségi harc fejlődött ki. Dél-Tirolban csapataink ellenállhatatlan erejű tüzérségi tűzhatás támogatása mellett elfoglalták az Armenterra-gerincen a Vilgereuth-fensikon a Terragnola-völgytől északra és Rovreit-tól délre az ellenség első állásait. Ezekben a harcokban hatvanöt tisztet, köztük egy ezredest és több mint kétezerötszáz főnyi legénységet fogtunk el, tizenegy géppuskát és hét ágyut zsákmányoltunk. Egy ellenséges repülőgépet lelőttünk. — A Maas nyugati partján a 304-es magaslat ellen intézett több gyengébb francia támadást tüzérségi, gyalogsági és géppuskatüzeléssel a németek visszaverték. — Az orosz és a délkeleti harctéren nincs ujabb esemény.

Május 18. A Doberdó-fensikon San-Martinótól nyugatra uj állásunkat aknarobbantással kiszélesitettük. Dél-Tirolban csapataink kiterjeszkedtek az Armenterra-hegyháton, a Vilgereuth-fensikon elfoglalták az ellenségnek Seglio d'Aspio—Costo—Costa—d'Agra—Maronia hadállását, behatoltak a Terragnolo-szakaszon Piazzába és Valdugába, elüzték az olaszokat Moscheriből és éjszakai rohammal elfoglalták a Zugna Tortát (Rovreittól délre). Ezekben a harcokban az *olasz foglyok száma 141 tisztre és 6200 főnyi legénységre emelkedett.* a zsákmány pedig *17 gépfegyverre és 13 ágyura.* Szárazföldi és tengeri repülőgépeink erős rajai Velencében, Mestrében, Cormonsban, Cividaleban, Udinében, Per-la-Carniában és Trevisóban a pályaudvarokat és más telepeket bőségesen bombázták. — A Maas két partján a kölcsönös tüzérségi tevékenység időnként igen hevessé fokozódott. A franciáknak a 304-es magaslat déli lejtője ellen intézett támadása a németek zárótüzében összeomlott. — A délkeleti és az orosz harctéren változatlan a helyzet.

Május 19. Dél-Tirolban katonáink tovább támadják az olaszokat és mindig ujabb fontos helyeket foglalnak el. A foglyok és a zsákmány száma növekszik. A harctér más helyein kudarccal jár az olasz próbálkozás. — A franciáknak a 304-es magaslat ellen intézett három támadását a németek visszaverték. — Az orosz és a délkeleti harctéren nincs nevezetes esemény.

Május 20. Tirolban előrenyomuló katonáink áthatoltak olasz földre és ott elfoglalták két erődöt. Támadásunk egyre nagyobb tért nyer. A foglyok száma több mint 10.000; zsákmány: 51 géppuska, 61 ágyu. — A Maas nyugati partján levő francia árkokat a Camard-erdő déli csucsának magasságáig a németek elfoglalták és 9 tisztet és 120 főnyi legénységet fogtak el.

Anyakönyvi kivonat.

— 1916. május 10-től 1916. május 18-ig. —

Születés.

Horváth Géza államvasuti kocsirendező és Novák Katalin fia rózsef r. kath.

Halálozás.

Petkovics Secpán katona g. kel. 34 éves, 1915. február 16-án halt meg. — Weisz Rezső hadapród izr. 20 éves, 1915. szeptember 29-én halt meg. — Leimeiszter László katona r. kath. 19 éves, 1915. október 7-én halt meg. — Szecsódi Imre katona ág. h. ev. 27 éves, 1915. október 21-én halt meg. — Nagy József katona r. kath. 28 éves, 1915. november 14-én halt meg. — Horváth János ny. vármegyei oldalkatona r. kath. 80 éves. — Hoffenreich Ignác fürdőháztulajdonos izr. 62 éves. — Özv. Albert Mártonné Horváth Terézia napszámosnő r. kath. 74 éves. — Hafer Emilia r. kath. 3 éves. — Frikk Erzsébet Hermina r. kath. 18 napos. — Hacskó Béla r. kath. 1 hónapos. — Rábaközi Sándor r. kath. 2 éves. — Varga József napszámos r. kath. 91 éves. — Gál Ilona r. kath. 2 éves. — Ehrenhoffer Mária r. kath. 21 hónapos. — Varga Ilona r. kath. 6 hónapos. — Kogler Károly Imre asztalosiparos r. kath. 79 éves. — Eliás Lajos r. kath. 4 hónapos. — Kiss Rudolf r. kath. 17 hónapos. — Varga Mária Terézia r. kath. 4 éves. — Füleki Kálmán ref. 2 éves. — Rodenmann Jánosné Tóth Zsófia mezőgazdasági cseléd neje r. kath. 32 éves.

Házasság.

Fábián József Mihály kárpitosiparos r. kath. és Hungler Erzsébet Sarolta r. kath. — Tolnai Ferenc máv. mozdonyfűtő r. kath. és Szemerei Margit varrónő r. kath.

Használjunk hadisegély-bélyeget!

Járványos betegségek ellen legjobb óvszer a

KRONDORFI

természetes savanyuviz

bor, pezsgőhöz legjobb ital.

Főraktár: **REININGER DEZSŐ, Veszprém.**

Fogászati műterem

Veszprém, Rákóczi-tér 22. sz. Telefon 49. Interurban

Wellner Gyula

régi jóhirü fogászati műterme. Rendelkezésre áll az összes fogászatba vágó műveletekre.

Foghuzás, fogtömés, műfogak, fogsorok.

A szájpadlás nélküli műfogak speciális készitője.

Számtalan elismerő levél.

Tanitóknak kedvezmény.

Lokomobilt

vagy nyersolaj-motort keres megvételre : :

SZALAI MÓR Veszprém.

Bakos Kálmán

füszer-, csemege- és gyarmatárukereskedő, ásványviz nagy raktára

VESZPRÉM.

Telefon 55. Sürgöny Bakos kereskedő Veszprém.

Tavaszi idényre

az összes gyógy- és ásványvizek friss töltésben megérkeztek : :

Mohai Ágnes, Rohitsi templom és Styria, Salvator, Gieshübler, Bikszádi, Selters, Borszéki, Karlsbadi, Csizi, Répáti, Billini, Marienbadi, Mühlbrunn Sprudel, Schlossbrunn, Málnási Siculia és Mária, Parádi kénes és Arzén, Preblaui, Guber, Igmándi és Ferenc József keserüviz

Főraktára Veszprém és vidéke részére

a szt. Lukács Kristályviznek,

árak patent porcellándugós üveggel együtt:

90 fill.	84 fill.	76 fill.	50 fill.
2 lit.	1 1/2 lit.	1 lit.	1/2 lit.

Finom hentesáruk,

sajtok, déligyümölcsök, korai főzelékek. Bor, pezsgő, likőrök

Hus-, gyümölcs-, főzelékkonzervek

Gerbaud (Kugler) raktára

Linoleumok és padlóbeeresztő szerek

ROLAND FERENC

orgona- és harmoniumkészitő

VESZPRÉMBEN

Ostromlépcső-utca 5. sz.

Elvállal teljesen uj orgonák épitését a legegyszerübbtől a legdiszesebb kivitelig — pneumatikai rendszer szerint. ORGONÁK átalakitását és hangolását jutányos árban számitom. Iskolák részére HARMONIUMOKAT jó erős kivitelben készitek. ZONGORÁK javitását és hangolását ugy helyben, mint vidéken a lehető legrövidebb idő alatt eszközlök.

HIRDETÉSEK

felvétetnek a kiadóhivatalban.

Igen tisztelt Méhész Urak!

Van szerencsénk becses tudomására hozni, hogy Székesfehérváron, Pályautca 28. sz. házunkban egy nagyobb

gőz-viaszolvasztó és műlép készitő műhelyt

létesitettünk.

Ezen vállalkozásunk oda irányul, hogy a t. méhésztársainkat hathatósan támogassuk és általános megelégedést nyujtsunk, még pedig olyképpen, hogy amerikai hengergépünkön vegytiszta viaszunkból I-ső rendü műlépet állitunk elő.

A műlép napi ára ezidőszerint kilogrammonként **9 korona.**

Elvállalunk tiszta és salakmentes viaszt műléppé való kihengerlésre is, melyért kgr.-ként munkadij fejében **1 korona 40 fillért** számitunk.

Egyben értesitjük a t. méhész urakat, hogy 10 kgr. száraz sonkoly beküldése ellenében 1·5 kgr. vegytiszta I-ső rendü sárga műlépet adunk a megadott méret szerint, ami által célunk a méhész urakat egy nagy és fáradságos munkától megkimélni.

Az igen tisztelt méhész urak eme vállalkozásunk szives pártfogását kérve, maradtunk kiváló tisztelettel:

Pollermann Pálné és Társa

gőz-viaszöntöde és műlépkészitő telepe

Székesfehérvár, Pálya-utca 28.

Veszprém, Nyomatott az Egyházmegyei Könyvnyomdában. Kiadótulajdonos a Veszprém-Egyházmegyei Könyvnyomda.